

LIU-IEI-FIL-A--12/01166--SE

Annan liknande störning enligt 32 kap. 3 § MB
- hur långt sträcker sig det strikta ansvaret?

Similar disturbances according to the Environmental Code 32:3
- how far does the strict liability extend?

Marie Eriksson

VT 2012

Handledare Harald Ullman

Affärsjuridiska masterprogrammet med Europainriktning
Institutionen för ekonomisk och industriell utveckling

Sammanfattning

Skador på miljön utgör ett stort problem i samhället varför dessa måste förhindras i största möjliga mån. Även möjligheten till ersättning för uppkomna skador är av stor vikt. Skadestånd utdöms för skador som verksamhet på fastighet orsakar i sin omgivning genom olika former av störningar. Ansvar är strikt såvida inte störningarna är att betrakta som orts- eller allmänvanliga. I 32 kap. 3 § MB anges vilka störningar som omfattas och uppräkningsavslutas med begreppet ”annan liknande störning” i punkt 8. Detta allmänna begrepp har medfört en oklarhet om vilka störningar som ska anses omfattade av punkt 8, varför denna uppsats syftar till att utreda begreppet och vilket slag av störningar som ska omfattas.

För att kunna förstå vilka störningar som ska utgöra en annan liknande störning och således hur långt det strikta ansvaret sträcker sig kan vägledning hämtas från de störningar som nämns i punkterna 1-7 i 3 § samt från de exempel som anges i förarbetena till punkt 8. Det visar sig då att dessa störningar har ett par gemensamma faktorer eller en gemensam karaktär. Denna karaktär har även passat in på de störningar som har ansetts utgöra en annan liknande störning i praxis. Slutsatsen är således att om en störning som härstammar från en verksamhet på fastighet har denna karaktär och inte är hänförlig till någon av punkterna 1-7 så utgör den en annan liknande störning enligt 32 kap. 3 § 8 p. MB.

Abstract

Environmental damages constitute a big problem for the society, why these damages should be prevented to the utmost possible extent. Of great importance is also the possibility to get compensation for these damages. Damages are imposed for damages caused by an activity pursued on a property through different kinds of disturbances in the surroundings. The liability is strict unless the disturbances are considered acceptable in view of local conditions or of the extent to which such disturbance normally occurs in similar conditions. The disturbances on which the rule is applicable are enumerated in 32:3 of the Environmental Code. The enumeration finishes with the notion "similar disturbances" in the 8th paragraph. This general notion has been considered problematic since it is not clear which kind of disturbances it actually covers. This work aims at analysing this notion, as well as finding which kind of disturbances it is applicable on.

In order to understand which disturbances that should be considered as similar disturbances and how far the strict liability extends, the other disturbances mentioned in 32:3 in paragraph 1-7 as well as the examples given in the proposition to the law can be useful. It turns out that these disturbances have a couple of common factors, or a special character. This character can also be found for those disturbances that have been considered a similar disturbance in case law. The conclusion is that if a disturbance that comes from an activity pursued on a property has this specific character and is not assigned to any of the other paragraphs in it constitutes a similar disturbance according to 32:3 paragraph 8.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	i
Abstract	ii
1 Inledning	1
1.1 Problembakgrund och problemformulering	1
1.2 Syfte	2
1.3 Avgränsning	2
1.4 Metod	3
1.5 Disposition	4
2 Miljöskador och skadestånd	5
2.1 Allmänt om miljöskador	5
2.2 Bakgrund till 32 kap. MB	5
2.3 Förhållandet till skadeståndslagen	6
2.4 Miljöbalkens syfte och ändamål	7
2.4.1 Ändamål med skadeståndet i miljöbalken	7
2.4.2 Pollutor Pays Principle	8
2.4.3 Normskyddsläran	8
2.5 Farlig verksamhet och strikt ansvar	9
3 Lagens tillämplighet	11
3.1 Inledning	11
3.2 Ersättningsgilla skador	11
3.2.1 Gränsdragning	12
3.2.2 Ideella skador	12
3.2.3 Hinder i nyttjande för allmänheten	13
3.3 Orts- och allmänvanlighet	14
3.3.1 Skälighetsbedömning	15
3.3.2 Först på platsen	16
3.4 Verksamhet med anknytning till fastighet	16
3.5 Omgivning	17
3.6 Skadeståndsansvariga	19
3.7 Skadeståndsansvaret	20
3.8 Bevisning	22
3.8.1 Skadevållarens bevisning.	23
4 Skador enligt 32 kap. 3 §	25
4.1 Inledning	25
4.2 Uppräkningen i 3 §	26
4.3 Ytterligare om punkt 8 - annan liknande störning	28
4.3.1 Liknande övriga punkter	29
4.3.2 Undantagen	30
4.3.3 Psykiska immissioner	30
4.3.4 Estetiska immissioner	32
5 Annan liknande störning i praxis	33
5.1 Inledning	33
5.2 NJA 1996 s. 634 - Avspärningsfallet	33
5.2.1 Kommentarer i doktrinen avseende Avspärningsfallet	34
5.3 NJA 2007 s. 663 - Trossings	34
5.3.1 Kommentar i doktrin avseende Trossings	35
5.4 Avspärningar och byggarbeten	36

5.5 Skador till följd av nederbörd	37
5.5.1 Nederbörd och grävningsarbeten	37
5.5.2 Nederbörd och stopp i trummor	38
5.6 Ångskador	40
5.7 Estetiska immissioner och oro	40
5.8 Minskat boendevärde	42
6 Analys	43
6.1 Introduktion	43
6.2 Begreppsproblematik	43
6.2.1 Miljöskada	43
6.2.2 Skada och störning	45
6.3 Annan liknande störning	46
6.3.1 Begreppet "liknande" i praxis och doktrin	46
6.3.2 Immissioner	47
6.3.3 Miljöskada i redovisad praxis	54
6.4 Motiven bakom det strikta ansvaret	58
6.5 Otydligheten	59
6.6 Ersättning för minskat värde	60
6.7 Slutsats	60
Källförteckning	62
Offentligt tryck	62
Rättsfall	62
Litteratur	62
Artiklar	63
Uppslagsverk	64

1 Inledning

1.1 Problembakgrund och problemformulering

Skador på miljön utgör ett stort problem i samhället, det är därför viktigt att dessa förhindras. Det har delvis uppnåtts genom att staten har vidtagit åtgärder och infört regler av olika slag.¹ Även möjligheten att erhålla ersättning för uppkomna skador är av stor vikt, dels för att den skadelidande ska åtnjuta skydd och dels för att det medför att enskilda och företag vidtar förebyggande åtgärder för att undvika skadeståndsskyldighet.² Skadeståndsregler för miljöskador i dess nuvarande utformning infördes i miljöskadelagen (1986:225) men överfördes senare till 32 kap. miljöbalken (1998:808), nedan benämnd MB.

I förarbetena till miljöskadelagen³ anges inledningsvis att syftet med lagen var att förbättra skadelidandes möjlighet att få ersättning för miljöskador, men även att göra regleringen tydligare och mer samlad än tidigare.⁴ 32 kap. MB är tillämpligt när verksamhet som bedrivs på en fastighet orsakar skador i dess omgivning. Strikt ansvar föreligger och det är främst verksamhetsutövaren i egenskap av fastighetsägare som ska bära detta ansvar, dock kan andra nyttjanderättshavare eller annan som bedriver eller har bedrivit verksamhet på fastigheten hållas ansvariga. De störningar som omfattas uppräknas i 32 kap 3 § 1-8 p. MB och dessa är sådana som brukar hänföras till immissioner.⁵ Det handlar om olika former av vatten-, luft- och markföroreningar, buller, skakningar eller andra liknande störningar. I 32 kap. 4 och 5 §§ MB finns även regler för skador orsakade genom sprängning och grävning. Såväl varaktiga som tillfälliga störningar innefattas, dock finns det undantag för störningar som är så pass vanliga att de måste tålas.⁶ I förarbetena ges exempel på störningar som ska anses falla in under det allmänna begreppet ”annan liknande störning” i 32 kap. 3 § p. 8 MB, men dessa är inte uttömmande. Några av de exempel som anges är spridning av bakterier, obehag av djur, gnistor, estetiska störningar såsom förfulning av landskapsbilden, men även psykiska immissioner såsom oro innefattas.⁷

¹ Hellner (2006) s. 327.

² Prop. 1985/86:83, s. 67.

³ Prop. 1985/86:83 om ersättning för miljöskador.

⁴ Tidigare lag på området var miljöskyddslagen (1969:387).

⁵ I nationalencyklopedin definieras immission som ”inom meteorologi och andra miljövetenskaper förekomst och omfattning av förorening, lukt eller buller i miljön. Immission används även om störningar som en fastighet är utsatt för på grund av verksamhet på en annan fastighet”. www.ne.se.

⁶ Prop. 1985/86:83, s. 1 f.

⁷ A. prop. s. 45.

Annan liknande störning i 32 kap. 3 § 8 p. MB har åberopats i praxis. Trots detta är det inte helt klarlagt vilka typer av störningar och skadeförlopp som innefattas. Det innebär att inte heller gränsen för det strikta ansvaret är tydlig. Denna oklarhet skapar en osäkerhet om hur punkt 8 ska tillämpas och tolkas. Mot denna bakgrund ämnar jag att i denna uppsats besvara följande frågeställning:

- Vilka störningar faller in, eller kan tänkas falla in, under 32 kap. 3 § 8 p. annan liknande störning?

För att kunna besvara frågeställningen finner jag det nödvändigt att besvara följande delfrågor:

- Ska en störning enligt punkt 8 likna störningarna i punkt 1-7 i samma paragraf?
- Finns det någon likhet mellan störningarna i punkt 1-7 och de exempel som anges i förarbetena angående punkt 8 och i så fall på vilket sätt?
- Hur har annan liknande störning behandlats i praxis?

1.2 Syfte

Syftet med denna uppsats är att bringa klarhet i vilka, eller vilket slag av, störningar som omfattas av 32 kap. 3 § 8 p. MB, annan liknande störning, och således hur långt det strikta ansvaret sträcker sig. Därtill syftar uppsatsen till att redovisa hur punkt 8 har använts och tolkats i praxis.

1.3 Avgränsning

Uppsatsen handlar om skadestånd för miljöskada enligt 32 kap. MB. Det innebär att ersättning som utgår enligt andra lagar inte kommer att behandlas. Relationen till skadeståndslagen och allmänna skadeståndsrättsliga principer kommer dock att nämnas, dock inte ingående, varför en viss grundläggande kunskap om den allmänna skadeståndsrätten förutsätts av läsaren. Avgränsningen innebär också att endast det civilrättsliga ansvaret för miljöskador behandlas, medan det offentligrättsliga ansvaret utelämnas från uppsatsen.⁸

⁸ Det offentligrättsliga ansvaret återfinns i 2 kap. 8 § och 10 kap. MB. Ansvaret finns även reglerat i Miljöansvarsdirektivet 2004/35/EG, se Fornhammar, Miljöskada och försäkring.

32 kap. MB innehåller tre olika kategorier av miljöstörningar, immissioner i 3 §, sprängsten och andra lössprängda föremål i 4 § samt störningar orsakade av grävning i 5 §. Denna uppsats behandlar endast immissioner enligt 3 §. Framställningen avser inte heller att gå igenom de regler i 32 kap. MB som behandlar ersättning för framtida skador på egendom, inlösen av fastighet, enskild talan, grupptalan eller preskription. Övriga kapitel i miljöbalken behandlas ej, förutom ett fåtal portalparagrafer avseende lagens syfte och ändamål, trots att de kan tyckas höra ihop med resonemanget i övrigt. Uppsatsen kommer inte att behandla miljöskador från ett försäkringsrättsligt perspektiv.

1.4 Metod

För att uppnå uppsatsens syfte och för att kunna besvara de inledande frågeställningarna krävs en utredning av rättsläget. För att kunna göra denna utredning kommer jag att studera lagstiftning, förarbeten, praxis och doktrin på området.

Förfarandena utgör en viktig källa vid lagtolkning. De förarbeten som jag kommer att använda hör till 1986 års miljöskadelag. Förarbetena till 32 kap. MB är i princip desamma. Dock är det 1986 års förarbeten som används flitigt i såväl praxis och i doktrin, varför jag anser det motiverat att använda dessa reglers ursprungliga förarbeten. De exempel som anges om vad som ska anses falla in under respektive punkt i 32 kap. 3 § kan bidra till en ökad förståelse för vad som omfattas av annan liknande störning i punkt 8. Synsättet beträffande miljöskador kan givetvis ha ändrats sedan 1986, varför en viss försiktighet ändå är påkallad. Många av de begrepp som används i den nuvarande regleringen härstammar från 1969 års miljöskyddslag. Att i begränsad mån beakta denna lag samt dess förarbeten kan därför bidra till en förståelse om vad som motiverat dessa begrepp. Det kan sedermera underlätta för tolkningen av 32 kap. 3 § MB. Utredningen från 1983 kommer främst att användas i syfte att finna bakomliggande resonemang och ändamål med lagen.

Praxis kommer att studeras och analyseras för att utreda hur 32 kap. 3 § 8 p. MB har tolkats av domstolen och huruvida tolkningen överensstämmer med förarbetena. Eftersom praxis från HD rörande 32 kap. 3 § MB inte är särskilt omfattande kommer även praxis från Miljööverdomstolen och Miljödomstolen att studeras. Dessa domstolar dömer i miljörättsliga mål och där inbegripet mål om miljöskadestånd.⁹ Fall från de undre instanserna kommer att

⁹ Det kan noteras att sedan maj 2011 har dessa domstolar ersatts av Mark- och miljööverdomstolen vid Svea hovrätt respektive Mark- och miljödomstolen vid tingsrätterna i Nacka, Umeå, Vänersborg, Växjö och Östersund.

studeras för att se i vilka typer av situationer som 32 kap. 3 § 8 p. MB har åberopats och på så sätt utöka underlaget för den slutliga analysen. I analysen kommer fokus främst läggas på praxis från HD eftersom dessa är av störst intresse. Somliga av de studerade rättsfallen är från tiden innan 32 kap. MB varför det hänvisas till miljöskadelagen och då främst till 3 §. Detta är dock inget som påverkar analysen.

Skadestånd för miljöskador är ett rättsområde som hamnar någonstans mellan miljörätten och skadeståndsrätten. I den miljörättsliga litteraturen skrivs inte så mycket om just skadeståndsfrågor och författare som behandlar miljöskada på den skadeståndsrättsliga sidan är inte särskilt många. Flera olika infallsvinklar kan därför vara svårt att finna. Doktrinen kan ändå bidra med bra information om rättsläget. Som nämnts angående förarbetena kan synsättet ha förändrats med tiden och detta kan ha tagit sig uttryck även i doktrinen, varför denna kommer att studeras med en viss försiktighet.

I den analyserande delen kommer jag inte att sträva efter att räkna upp vilka störningar som ska anses omfattas av 32 kap. 3 § 8 p. MB. Istället kommer jag att sträva efter att finna faktorer som ska vara uppfyllda för att en störning enligt 32 kap. 3 § 8 p. ska föreligga, eller en karaktär som utmärker dessa störningar. Hållbarheten av dessa faktorer kommer jag sedan testa på dels de störningar som uppräknas i punkterna 1-7, dels förarbetenas exempel till punkt 8 och slutligen även på de störningar som har behandlats i praxis. För att underlätta förståelsen av mitt resonemang kommer jag även att försöka illustrera det med bilder.

1.5 Disposition

Uppsatsen inleds med en kort historik och bakgrund till reglerna om skadestånd för miljöskador. I kapitlet beskrivs också syfte och ändamål med miljöbalken i stort för att därefter gå in djupare på syfte och ändamål med skadeståndsreglerna i 32 kap. MB. Detta efterföljs av ett kapitel som beskriver lagens tillämplighet, det vill säga en förklaring av innehållet och betydelsen av de paragrafer som blir aktuella vid bedömning om en annan liknande störning föreligger eller inte. Sedan presenteras de störningar som kan ersättas enligt 32 kap. 3 § MB, med en djupare beskrivning av vad som anses omfattas av punkt 8. Även synpunkter och tankar från doktrinen avseende begreppet presenteras här.

En genomgång av de rättsfall som behandlar skadestånd enligt 32 kap. 3 § 8 p. MB redovisas. Framställningen av rättsfall är grupperad på så sätt att liknande fall redovisas efter varandra för att läsaren lättare ska kunna se eventuella skillnader och eventuell utveckling av bedömningen från domstolens sida. Framställningen avslutas sedan med en analysdel.

2 Miljöskador och skadestånd

2.1 Allmänt om miljöskador

Miljöskador är som nämnts ett stort problem i vårt samhälle. Skadorna kan vara av mycket varierande slag och omfattning, allt från förstörelse av svårersättliga naturtillgångar till buller från en trafikerad väg.¹⁰ Kunskapen om vilka ämnen och substanser som kan vara skadliga ökar dessutom med tiden, därmed upptäcks också fler skaderisker.¹¹ I takt med detta ökar även kraven på att samhället ska vidta åtgärder för att förebygga miljöskador och de åtgärder som vidtas måste hela tiden anpassas till den tekniska utvecklingen.¹² Förebyggande åtgärder förhindrar dock inte helt att miljöskador uppkommer. Ibland är till och med fördelarna med en verksamhet så stora att samhället väljer att acceptera en viss medföljande miljöskaderisk.¹³ Om ett fullständigt skydd mot alla miljö- och hälsorisker eftersträvades skulle det enligt förarbetena dessutom minska produktiviteten och effektiviteten i samhällsverksamheten.¹⁴

Skadestandsreglerna för miljöskador intar en sekundär plats i skyddet för miljön, primärt står det nyss nämnda förebyggandet av miljöskador.¹⁵ Ur ett skadestandsrättsligt perspektiv kan miljöskador vara mycket komplicerade, såväl skadevällare som skadelidande kan nämligen vara svåra att identifiera.¹⁶

2.2 Bakgrund till 32 kap. MB

Miljöskyddsregler har funnits sedan början av 1900-talet och de regler som numera återfinns i 32 kap. MB är en sammanställning av de regler och rättsprinciper som har vuxit fram sedan dess. Innan 1909, då reglerna om fastighetsägares ansvar för immissioner och grävningar kodifierades i jordabalken, hade de främst byggts på rättspraxis. 1969 infördes en miljöskyddslag¹⁷ med bestämmelser om tillstånd, tillsyn, ansvar för immissioner med mera. Reglerna syftade till att förebygga och minska störningar i miljön till följd av bland annat luftföroreningar. Även villkor för att bedriva vissa typer av verksamheter introducerades.¹⁸

¹⁰ Hellner (2006) s. 327.

¹¹ Eriksson (1995) s. 22.

¹² Prop. 1985/86:83 s. 10.

¹³ Eriksson (1995) s. 23.

¹⁴ Prop. 1985/86:83, s. 10.

¹⁵ Även skadestånd kan ha en preventiv verkan. Se avsnitt 2.4.1.

¹⁶ Hellners. 328.

¹⁷ Miljöskyddslag (1969:387).

¹⁸ Hellner (2006) s. 327 ff.

Arbetet handlade till en början således främst om att förebygga skador genom att staten införde förbud, restriktioner, understöd till forskning med mera.¹⁹ Lagen kompletterades 1986 med specifika skadeståndsregler som infördes en ny lag, miljöskadelagen²⁰. När miljöbalken trädde i kraft 1999 upphävdes miljöskadelagen och skadeståndsreglerna fördes in i balken utan större materiella förändringar.²¹

Som kommer att framgå av den fortsatta framställningen är lagen uppbyggd kring följande begrepp: skadestånd, skada, verksamhet, omgivning och störning.²² Lagen innehåller 14 paragrafer, indelade under sex rubriker. De inledande paragraferna, 1 och 2 §§, innehåller allmänna bestämmelser om lagens tillämpningsområde och förutsättningar för skadestånd, för att i 3 § begränsa ansvaret till ett visst antal uppräknade störningar. I 4 och 5 §§ finns särskilda bestämmelser för sprängsten och grävning. Paragraferna 6-8 §§ anger vilka som omfattas av det strikta ansvaret. Övriga paragrafer, vilka inte har någon större betydelse för den fortsatta framställningen, innehåller bestämmelser om bland annat grupptalan och inlösen av fastighet.

2.3 Förhållandet till skadeståndslagen

Eftersom 32 kap. MB handlar om skadestånd kan det vara på sin plats att förklara hur relationen till den allmänna skadeståndsrätten ser ut. Enligt 1 kap 1 § skadeståndslagen (1972:207), nedan SkL, ska lagens allmänna regler tillämpas om ej annat är särskilt föreskrivet. SkL intar därför en utfyllande roll. När en viss skadeståndsfråga inte regleras i 32 kap. MB blir således de allmänna reglerna i SkL tillämpliga. Det betyder till exempel att 5 och 6 kap. SkL är tillämpliga för miljöskador eftersom det inte finns bestämmelser om varken skadeståndets storlek eller jämkning i 32 kap. MB.²³

Terminologin i 32 kap. MB har också anpassats för att bättre överensstämja med den i SkL genom att begreppet olägenhet har ersatts av begreppet skada, utan ändring av sak.²⁴ Olägenhet avser en speciell typ av ideell skada i 5 kap 1 § SkL vilket tidigare inte stämde överens med begreppets betydelse enligt 32 kap. MB.²⁵

¹⁹ Hellner (2006) 327, Prop. 1985/86:83, s. 10.

²⁰ Miljöskadelag (1986:225).

²¹ Hellner (2006) s. 328.

²² Eriksson (1995) s. 25.

²³ Prop. 1985/86:83, s. 37.

²⁴ A. prop. s. 39.

²⁵ SOU 1983:7, s. 154.

De främsta skillnaderna mellan SkL och 32 kap. MB ligger i själva skadeståndsansvaret samt beträffande ren förmögenhetsskada. I 32 kap. MB är huvudregeln strikt ansvar medan det klassiska culpaansvaret gäller i SkL. 32 kap. MB innebär således en utvidgning av ansvaret. Ren förmögenhetsskada ersätts enligt SkL endast om brott föreligger medan det kravet är slopat i 32 kap. MB.²⁶

2.4 Miljöbalkens syfte och ändamål

I miljöbalkens inledande kapitel anges dess syften och ändamål, vilka kan få betydelse vid tillämpning av balkens övriga regler och däribland skadeståndsreglerna. I 1 kap. 1 § 1 st. MB anges att bestämmelserna i balken syftar till att ”främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö”. Denna målsättning motiverar en sträng tillämpning av skadeståndsreglerna i tveksamma fall, trots att dessa fall sällan handlar om riktiga miljöhot.²⁷

Därefter stadgas i 1 kap. 1 § 2 st. MB att ”människors hälsa och miljön skyddas mot skador och olägenheter oavsett om det orsakas av föroreningar eller av annan påverkan” och i 2 kap. 3 § MB att ”alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta åtgärd ska utföra de skyddsåtgärder, iaktta de begränsningar och vidta de försiktighetsmått i övrigt som behövs för att förebygga, hindra eller motverka att verksamheten eller åtgärder medför skada eller olägenhet för människors hälsa eller miljön”. Regeringen ville dock inte att dessa ändamålsregler, i förarbetena kallade hänsynsregler, skulle spela en alltför stor roll från skadeståndssynpunkt och sökte därför bagatellisera reglerna. De kan trots detta ändå komma att påverka bedömningen om vad som är skäligen aktsamhet vid miljöfarlig verksamhet. Dock har dessa regler ännu inte åberopats.²⁸

2.4.1 Ändamål med skadeståndet i miljöbalken

En ändamålssynpunkt som ligger bakom själva skadeståndsansvaret är reparation. Det ansågs att det av sociala och humanitära skäl var av största vikt att den skadelidande skulle få ekonomisk gottgörelse för sina förluster och lidanden.²⁹ Reparation kan också uppnås om skadeståndet används till att återställa den skadade miljön. Det finns dock ingen garanti för att det är just återställande av miljön som pengarna från skadeståndet kommer att gå till, varför

²⁶ Miljöbalken En kommentar, s. 32:6.

²⁷ Bengtsson (2011) s. 18.

²⁸ A.a. s. 19.

²⁹ Prop. 1985/86:83, s. 11, Bengtsson (2011) s. 16 f.

en ersättning in natura skulle passa bättre än ersättning i pengar.³⁰ Fransson anser att det utgör en stor svaghet i dessa sammanhang när ersättningen inte kanaliseras till miljön eftersom den reparativa verkan går då förlorad.³¹

Som nämnts är förebyggande av miljöskador särskilt viktigt för skyddandet av miljön. Ett annat viktigt ändamål med skadeståndet är därför prevention. Företag och enskilda personer ökar sina ansträngningar för att undvika skador om ett skadeståndsansvar kan inträda, vilket torde leda till att miljöskadefallen förebyggs i en viss mån.³² Även det faktum att miljöskador generellt sett är svåra att försäkra sig mot gör att ansträngningarna ökar.³³ Verksamheter som bedöms som farliga eller extra riskfyllda medför normalt högre försäkringspremier. Dock kan ett sådant ekonomiskt incitament behövas för att den preventiva effekten av ett strikt ansvar ska fungera.³⁴

Miljöbalkens skyddsområde är som framgått hälsa och miljö i vidsträckt mening. Balkens skadeståndsregler täcker dock ett större område i och med att egendom såsom byggnader och diverse lös egendom som inte räknas till miljön ersätts. Rubriken till 32 kap. MB kan därför anses missvisande eller opassande eftersom den benämner miljöskador, medan fokus snarare ligger på vilket sätt skada har uppstått och inte vad som faktiskt har skadats.³⁵ Även 32 kap. placering i MB kan anses tveksam på grund av kapitlets omfattning.³⁶

2.4.2 Pollutor Pays Principle

En viktig miljörettslig princip är att förorenaren betalar, den så kallade pollutor pays principle, PPP. Det strikta ansvaret i 32 kap. MB stämmer väl överens med denna princip, trots att den snarare tar sikte på andra spörsmål än förutsättningarna för skadestånd.³⁷ Enligt PPP bör ansvaret alltså läggas på den som bedriver den farliga verksamheten, som ett slags pris för att verksamheten får bedrivas trots den medföljda risken för skada på miljön.³⁸

2.4.3 Normskyddsläran

Normskyddsläran innebär att endast de intressen som anses skyddade av den handlingsnorm som en skadevållare åsidosatt ersätts. För miljöskadornas del skulle det skyddade intresset

³⁰ Bengtsson (2011) s. 17.

³¹ Fransson, s. 209.

³² SOU 1983:7, s. 123.

³³ Bengtsson (2011) s. 17.

³⁴ Ullman, JT Nr 3 2009/10, s. 622.

³⁵ Miljöbalken En kommentar, s. 32:4.

³⁶ Eriksson (2006) s. 377.

³⁷ SOU 1983:7 s. 129.

³⁸ Bengtsson (1992) s. 128.

kunna utläsas ur 1 kap. 1 § MB. Således är det endast en störning som skadat miljön som kan anses ha stridit mot det skyddade intresset och ge rätt till ersättning. Om störningen däremot inte leder till skada på miljön utan endast till en ekonomisk skada skulle det skyddade intresset inte anses skadat och bedömningen om ersättning ska utgå blir då mindre sträng. Dock är detta inget som har belysts i praxis. 32 kap. MB kan dock sägas innehålla andra normer som kan anses skyddade enligt normskyddsläran än den i 1 kap. 1 § MB, till exempel att omgivningen ska skyddas av det strikta ansvaret.³⁹

2.5 Farlig verksamhet och strikt ansvar

Skadestandsreglerna har också påverkats av oskrivna regler om strikt ansvar för farlig verksamhet.⁴⁰ Det vill säga att verksamhetsutövaren kan hållas ansvarig oberoende av vållande. Det kan sägas ha tagit sig uttryck i miljöskyddslagen och senare i 32 kap. MB, dock främst i reglerna om ansvar för sprängning och grävning. Möjligheten att tillämpa strikt ansvar för miljöskador utan stöd av lag torde därför vara begränsade eftersom strikt ansvar redan gäller för de skador där det har ansetts motiverat.⁴¹ I lagkommentaren anfördes dock att 32 kap 1 § 1 st. MB inte hindrar att strikt ansvar utan stöd av lag kan aktualiseras för störningar.⁴² Bengtsson anför att ett sådant ansvar torde kunna åberopas om det föreligger en betydande risk, men anför också att exempel på ett sådant fall som skulle kunna aktualiseras inte är helt lätt att finna.⁴³ Det kan nämnas att i praxis har strikt ansvar utan stöd av lag främst aktualiserats vid militärövningar och utströmmande vatten.⁴⁴

Strikt ansvar har ansetts motiverat när en särskild eller extraordinär skaderisk förekommer för en farlig verksamhet. Historiskt har extraordinär skaderisk ansetts vara kopplat till ny teknik. Den nya tekniken upplevdes ofta som riskabel och skadebringande. Inte heller ansågs den kontrollerbar, varför ett krav på oaktamhet inte ansågs lämpligt. Skulle culpa användas

³⁹ Bengtsson (2011) s. 97 ff.

⁴⁰ A.a. s. 16.

⁴¹ Bengtsson (1992) s. 116.

⁴² Miljöbalken En kommentar, s. 32:42.

⁴³ Bengtsson (2011) s. 115.

⁴⁴ I NJA 1946 s. 734 I och II förelåg strikt ansvar för skador orsakade vid militärövningar. HD bedömde att de båda militärverksamheterna var farliga och därför skulle åläggas strikt ansvar. I NJA 1991 s. 720 och NJA 1997 s. 468 har strikt ansvar förelegat för verksamheter som inte ansågs farliga. Det handlade om utströmmande vatten från rörledningarna från fjärrvärmeverksamhet respektive en renvattenanläggning. Verksamheterna ålades alltså strikt ansvar trots att domstolen uttryckligen anförde att de inte var att betrakta som farliga verksamheter. Bengtsson saknar dock besked från domstolen i NJA 1991 s. 720 om varför just en dylik situation borde åläggas ett strikt ansvar, se Bengtsson s.114. Se dock Ullman, JT Nr 3 2009/10, s. 616 f angående domstolens resonemang. Ullman anför även att eftersom farlighet inte krävdes för ansvar utgör farlighet inte längre en stark grund för ansvar, se s. 621.

skulle bedömningen ändå hållas mycket sträng och ansvaret kunde då lika gärna hållas strikt.⁴⁵ Det kan dock ifrågasättas om det föreligger en stor skillnad mellan strikt ansvar och en sträng culpabedömning, särskilt i de fall där det ställs krav på stor aktsamhet.⁴⁶

Även bevisfrågor har legat till grund för strikt ansvar. Ska oaktsamhet visas kan det vara mycket svårt för den skadelidande att bringa bevisning. Ofta har oaktsamheten vidtagits inne på verksamhetens område där utomstående inte har tillträde. Ur bevishänseende är det strikta ansvaret också en rättsteknisk förenkling.⁴⁷

Ser man strikt ansvar ur ett rättsekonomiskt perspektiv anses det motiverat eftersom ansvaret tvingar verksamhetsutövaren att lägga sig på rätt aktivitetsnivå och inte bara eftersträva högsta möjliga vinst, vilket skulle vara möjligt om de utomstående får stå för alla skaderisker.⁴⁸ Det är dessutom billigare än att göra en culpabedömning.⁴⁹

Rättspolitiskt anses ofta de farliga verksamheterna som samhällsnyttiga trots den stora skaderisken och de kan därför tillåtas.⁵⁰ Skaderisken för de förväntade skadorna accepteras således på grund av verksamhetens samhällsnytta. Verksamheten får dock betala för tillåtelsen genom att ansvara för de skador som kan inträffa. De skadelidande får därmed en slags kompensation för den oundvikliga risk som de utsatts för. Tillåtelsen har dock inte grundats på de oförutsebara och plötsliga skador som kan uppkomma, till exempel en plötslig explosion. För dessa skador skulle ett culpaansvar kunna åläggas, men detta är inte motiverat med tanke på de bevissvårigheter som finns. Ett strikt ansvar för farlig verksamhet kan därför anses motiverat även för plötsliga skador. Uppstår däremot en olycka eller en plötslig skadehändelse från en ganska oskyldig verksamhet som inte kräver tillstånd, kan ett strikt ansvar för en olycka verka strängt. Ansvar inträder då endast på grund av att olyckan råkar komma från en verksamhet.⁵¹

På andra områden föreligger ofta strikt ansvar för skador med stor omfattning och/eller hög frekvens. Detta gäller dock inte för alla vanligt förekommande skador. Man kan alltså inte utgå från att skador som omfattas av strikt ansvar uppstår med högre frekvens.⁵²

⁴⁵ Andersson (1993) s. 261, Bengtsson (1992) s. 112 ff.

⁴⁶ Ullman, JT Nr 3 2009/10, s. 621.

⁴⁷ Andersson (1993) s. 262.

⁴⁸ A.a. s. 262.

⁴⁹ SOU 1983:7, s. 129.

⁵⁰ Andersson (1993) s. 262.

⁵¹ Bengtsson, SvJT 1993, s. 6.

⁵² Ofta hanteras frekventa/omfattande skador med hjälp av särskilda försäkringslösningar, såsom trafikskade-försäkringen för trafikskador. Ullman, JT Nr 3 2009/10, s. 614.

3 Lagens tillämplighet

3.1 Inledning

Miljöbalkens skadeståndsregler aktualiseras främst vid utomkontraktuella förhållanden. Vad som gäller vid kontraktuella förhållanden är inte helt klart.⁵³

För att 32 kap. MB ska bli tillämpligt måste tre rekvisit, eller faktorer, vara uppfyllda. Dessa är skadeförloppet och skadans karaktär, anknytning till fastighet, samt att skadan ska ha drabbat omgivningen. Skador och skadeförlopp som omfattas räknas upp i lagtexten och avser grävningar, sprängningar samt de störningar som räknas upp i 3 §. I 1 § används begreppet störning för att beteckna alla kapitlets skador, eller snarare skadeförlopp, medan störningarna i 3 § utgör en särskild skadetyper.⁵⁴ Längre fram i framställningen ges en utförlig beskrivning av störningarna i 3 §. Först redovisas dock de andra faktorerna för lagens tillämplighet. Dessa regleras i 32 kap. 1 § MB som lyder:

1 § Skadestånd enligt detta kapitel ska betalas för personskada och sakskada samt ren förmögenhetsskada som verksamhet på en fastighet har orsakat i sin omgivning.

En ren förmögenhetsskada som inte har orsakats genom brott ersätts dock endast om skadan är av någon betydelse.

En skada, som inte har orsakats med uppsåt eller genom vårdslöshet, ersätts bara om den störning som har orsakat skadan inte skäligen bör tålas med hänsyn till förhållandena på orten eller till dess allmänna förekomst under jämförliga förhållanden.

3.2 Ersättningsgilla skador

Personskada, sakskada och ren förmögenhetsskada kan ersättas enligt 32 kap. 1 § 1 st. MB. Till skillnad från SkL behandlas de olika skadetyperna likadant i 32 kap. MB. Bestämmelser om person- och sakskada finns i 5 kap. 1-5 §§ respektive 5 kap. 7 § SkL och gäller även för 32 kap. MB. Att även ren förmögenhetsskada ersätts utan krav på brott motiveras av att miljöskador ofta utgörs av just ekonomiska förluster, till exempel minskade fastighetsvärden. Möjligheten till ersättning för de skadelidande ökar således, vilket var ett av syftena med lagen.⁵⁵ Det finns dock en begränsning för ren förmögenhetsskada i 32 kap. 1 § 2 st. MB, skadan ersätts endast om den är av någon betydelse, alltså inte bagatellartad. Vad som menas med bagatellartad skada är inte definierat i lagtexten, men ett riktmärke kan vara det självrisk-

⁵³ Bengtsson (2011) s. 17.

⁵⁴ Hellner (2006) s. 330 f.

⁵⁵ Miljöbalken En kommentar, s. 32:15, prop. 1985/86:83 s. 1.

belopp som förekommer i vanliga hemförsäkringar. Begränsningen kan därför ses som en slags självrisk. Vid brott gäller dock inte begränsningen. Uppkommer skadan på en fastighet får bedömningen ske med hänsyn till fastighetens totalvärde.⁵⁶

Om det allmänna eller enskild fastighetsägare lagt ner kostnader för återställande av skadad miljö torde dessa kunna ersättas, i den mån kostnaden framstår som rimlig.⁵⁷ Tredjemansskador ersätts ej, vilket stämmer överens med den allmänna skadeståndsrätten.⁵⁸

3.2.1 Gränsdragning

Eftersom begränsning endast avser ren förmögenhetsskada är det viktigt att kunna skilja ren förmögenhetsskada från sakskada, gränsdragningen kan dock vara problematisk.⁵⁹

För att sakskada ska anses föreligga krävs vanligen en fysisk förändring av något slag med negativ effekt för den skadelidande och detta anses gälla även för miljöskador.⁶⁰ Gränsdragningen mellan de olika skadetyperna är som nyss nämnts inte helt lätt att göra. Det kan till exempel vara svårt att avgöra om sakskada föreligger om egendomen ifråga inte genomgått en fysisk förändring, men att nyttjandet trots det blivit hindrat. Till exempel när egendomens funktion störs, som när ett hus inte kan bebos på grund av dålig lukt eller en avspärrning.⁶¹

Angående gränsdragningen mellan personskada och ren förmögenhetsskada har Hellner anfört att personliga besvär av hög intensitet ska bedömas som personskada. Är besvären av mindre intensitet ska skadan däremot hänföras till ren förmögenhetsskada eftersom sådana besvär påverkar den skadelidandes ekonomiska situation.⁶²

3.2.2 Ideella skador

I förarbetena anges att ideella skador inte ersätts,⁶³ det finns således ingen bestämmelse i 32 kap. 1 § MB om ideella skador. När en störning orsakar till exempel otrevnad eller allmänt obehag kan det alltså inte ersättas enligt 32 kap. MB. En ideell skada, sveda och värk eller annat stadigvarande men, som följer en personskada kan dock ersättas enligt 5 kap. 1 § SkL.⁶⁴

⁵⁶ A. prop. s. 40, Bengtsson, (2011) s. 49.

⁵⁷ Miljöbalken En kommentar, s. 32:11.

⁵⁸ Prop. 1985/86:83, s. 39.

⁵⁹ Miljöbalken En kommentar, s. 32:23.

⁶⁰ Bengtsson (2011) s. 50.

⁶¹ Ullman, NFT 1/2008, s. 35 f. Denna problematik kan bli påtaglig vid vissa immissionsskador som inte kan värderas rent ekonomiskt.

⁶² Hellner (2006) s. 336.

⁶³ Prop. 1985/86:83, s. 21.

⁶⁴ Miljöbalken En kommentar, s. 32:16.

I utredningen föreslogs dock att även ideella skador, i form av till exempel förföljning av naturen, skulle kunna ersättas enligt MB. Skador som inte kan värderas rent ekonomiskt jämfördes i utredningen med hinder i nyttjanderätten för en hyresgäst, vilken ofta kan få nedsättning av hyran eller annan kompensation för hindret. Om till exempel en sommarstugeägare under några månader störs av buller från ett närliggande bygge kan ägaren jämföras med en hyresgäst som besväras av buller i huset. Även om en ekonomisk förlust inte kan konstateras och skadan är av främst ideell natur föreligger en minskning i värdet. Den bör därför enligt utredningen i vissa fall kunna ersättas. Dock anfördes att endast en objektiv värdeminskning ska kunna ersättas, det räcker således inte att den skadelidande har svårt att stå ut med störningarna på grund av sin nervösa läggning.⁶⁵ Departementschefen ansåg det dock inte motiverat att ha andra regler för ideella skador vid miljöskador än i den allmänna skadeståndsrätten.⁶⁶ Endast om det skulle vara ihopkopplat med en ekonomisk skada skulle ersättning kunna utgå.⁶⁷

Det finns grannelagsrättsliga fall där ersättning utdömts med grunden att värdet av den skadelidandes nyttjande av fastigheten minskat och att det då har handlat om en ekonomisk skada.⁶⁸ Finns en objektiv minskning i det ekonomiska värdet av fastighetens bruk torde enligt Bengtsson ersättning kunna utdömas i grannelagsfall.⁶⁹ I praxis har fråga om ersättning kan utgå för minskat boendevärde behandlats även i miljöskadesammanhang, se nedan i avsnitt 5.8 om Arlandafallet.

3.2.3 Hinder i nyttjande för allmänheten

Intrång eller hinder i nyttjande av allemansrätten grundar inte rätt till ersättning,⁷⁰ trots att det är ett typiskt miljöskadeproblem när allmänheten hindras från att utnyttja ett område på fritiden. Skulle en sådan skada kunna leda till skadeståndsansvar finns dock ett problem i att bestämma vem eller vilka som ska anses ha rätt till ersättning.⁷¹ I utredningen anfördes dock att om en skada uppstår för allmänheten, till exempel en ekologisk skada eller minskade möjligheter till friluftsliv, skulle skadeståndet kunna användas till återställande av den skadade miljön. Ur ren preventiv synpunkt kan detta anses motiverat med tanke på att skade-

⁶⁵ SOU 1983:7, s. 155 och 252.

⁶⁶ NJA 1999 s. 385.

⁶⁷ Miljöbalken En kommentar, s. 32:16.

⁶⁸ Bengtsson (1999) s. 35.

⁶⁹ A.a. s. 36.

⁷⁰ A. prop. s. 40, Bengtsson, (2011) s. 49. I utredningen diskuterades ersättning för intrång i allemansrätten, se SOU 1983:7, s. 158 ff. Problemen hör dock enligt Bengtsson inte till 32 kap. MB utan det handlar snarare om grannelagsrättsliga problem, se Bengtsson SvJT 1993, s. 9.

⁷¹ Bengtsson, SvJT 1993, s. 9.

vållaren inte bör komma undan bara för att ingen särskild som kan få rätt till ersättning har påverkats, utan bara allmänheten. Å andra sidan medför det att om återställande inte är möjligt så tappar skadeståndet sin funktion.⁷²

3.3 Orts- och allmänvanlighet

Enligt allmänna skadeståndsrättsliga principer ska den som har vållat, eller genom uppsåt orsakat en skada ersätta den, oavsett hur vanlig skadan är. När strikt ansvar föreligger finns istället en tolerans- eller skälighetsgräns, vilket medför att ansvaret enbart kan göras gällande om skadan överstiger denna gräns.⁷³ För miljöskadorna i 32 kap. MB anges gränsen av det strikta ansvaret i 3 § 3 st., det sägs att ”skada som inte har orsakats genom uppsåt eller vårdslöshet ersätts endast om det visas att den störning som har orsakat skadan inte skäligen bör tålas med hänsyn till de förhållandena på orten eller till dess allmänna förekomst under jämförliga förhållanden”. Detta kallas för Orts- och allmänvanlighetskriteriet. Regeln innebär i princip att den som har inrättat en verksamhet på ett Orts- eller allmänvanligt sätt inte ska ådragas strikt ansvar och skadeståndsskyldighet. Det är själva störningen som ska ha varit ovanlig, inte skadan.⁷⁴ Det innebär att alldagliga skador ska ersättas om de beror på ovanliga störningar, medan större sakskador och rena förmögenhetsskador inte ersätts om de är orsakade av allmän- eller Ortsvanliga störningar.⁷⁵ Som kommer att framgå nedan görs vid tillämpning av kriterierna en skälighetsbedömning, enligt vilken en skada kan vara så pass omfattande att den inte skäligen bör tålas.

Av paragrafen kan också utläsas att om störningen är Orts- eller allmänvanlig och strikt ansvar inte kan göras gällande, kan ersättning ändå utgå om störningen beror på uppsåt eller vårdslöshet.⁷⁶

Med Ortsvanliga störningar avses störningar av sådant slag som redan existerar inom det ifrågavarande området och med allmänvanlig avses att störningen är allmänt förekommande. Begreppet ”ort” i miljöbalkens mening är inte definierat men det närmaste området kring störningarna brukar innefattas, ibland räknas också mer avlägsna störningar. Huvudsaken är att området inte bryts ner till alltför små delområden eftersom många helt ordinära störningar då skulle bli ersättningsgilla. Avgränsningen måste kunna ske på ett naturligt sätt.⁷⁷

⁷² SOU 1983:7, s. 159.

⁷³ Eriksson (1995) s. 67.

⁷⁴ Miljöbalken En kommentar, s. 32:25-26.

⁷⁵ Prop. 1985/86:83, s. 41.

⁷⁶ A. prop. s. 41.

⁷⁷ Miljöbalken En kommentar, s. 32:26.

Allmänvanlighet bedöms för fall då störningen ifråga inte funnits på orten tidigare men ändå är vanligt förekommande på andra orter och när det inte kan åberopas att den skadelidande tagit risken medvetet. Vid bedömningen ser man till om störningen kommer från en allmänvanlig verksamhet.⁷⁸ Om så är fallet anses att den skadelidande få tåla lite mer.⁷⁹ Detta gäller särskilt vid rena förmögenhetsskador när fastighetspriser i ett villaområde sjunker på grund av en ny samhällsnyttig verksamhet i området.⁸⁰ Ett exempel på fall där allmänvanlighet diskuterats är NJA 1999 s. 385, då ansågs trafikimmissioner och estetiska störningar från livliga trafikerade vägar allmänvanliga.⁸¹

Det kan här tilläggas att en lagändring avseende kriterierna gjordes 2010. Tidigare gällde det skadestånd ”i den utsträckning” störningen inte skäligen borde tålas. Denna formulering är nu borttagen. Den tidigare lydelsen innebar att ett slags toleransavdrag gjordes i form av en minskning med självriskan. Trots ändringen kan äldre praxis fortfarande vara vägledande.⁸²

3.3.1 Skälighetsbedömning

En skälighetsbedömning ska alltid göras om reglerna om orts- och allmänvanlighet blir tillämpliga. Om störningen skäligen bör tålas gäller som ovan anförts inte det strikta ansvaret. Skadans art får här betydelse. Vissa skador anses aldrig kunna vara orts- eller allmänvanliga, till exempel är det inte rimligt att den skadelidande får tåla att dennes hälsa försämras.⁸³ Vid hälsofall föreligger dock ofta svårigheter med att visa ett orsakssamband mellan störning och skada.⁸⁴ Hänsyn ska tas till storleken på skadan. En betydande ekonomisk skada bör, liksom försämrad hälsa, inte anses kunna tålas.⁸⁵ Hänsyn ska även tas till vem den skadelidande är, om det är en näringsidkare, juridisk eller fysisk person, privatperson eller det allmänna.⁸⁶

Skälighetsbedömningen påverkas av de krav som ställs på miljön. Kraven om vad som anses skäligt ändras med tiden beroende på bland annat vilka tekniska lösningar som finns tillgängliga.⁸⁷ Rättsläget vad som skäligen bör tålas är således under ständig utveckling.

⁷⁸ A.a. s. 32:27.

⁷⁹ Prop. 1985/86:83, s. 41.

⁸⁰ Miljöbalken En kommentar, s. 32:27.

⁸¹ Detta fall behandlas utförligare i avsnitt 5.6.

⁸² Miljöbalken En kommentar, s. 32:28.

⁸³ Prop. 1985/86:83, s. 41.

⁸⁴ Bengtsson (2011) s. 61.

⁸⁵ Prop. 1985/86:83, s. 42.

⁸⁶ Miljöbalken En kommentar, s. 32:30.

⁸⁷ A.a s. 32:31.

3.3.2 Först på platsen

En skadevållare kan i princip inte använda ortsvanlighet som grund för att en redan dålig miljö i ett område kan göras sämre. Den skadelidande å andra sidan får skylla sig själv om denne etablerar sig i en redan miljöfarlig omgivning, eller om skadorna väsentligen beror på dennes egna förhållanden. Till exempel kan någon som bygger en villa nära en motorväg inte kräva skadestånd på grund av störningar från trafik på vägen.⁸⁸

I förarbetena till 1969 års lag⁸⁹ diskuterades prioritetens betydelse för ansvaret, det vill säga, betydelsen av vem som var på platsen först. Det anfördes dock att det får bedömas enligt allmän- och ortsvanlighetskriterierna. En som startar en verksamhet på ett ortsvanligt sätt ska inte ådragas skadeståndsansvar för störningar som har uppstått genom att en fastighet i omgivningen används på ett nytt sätt. Resonemanget fungerar dock inte omvänt. En skadelidande kan inte hävda sin prioritet om denne lider av störningar från en verksamhet som inrättats på ett ortsvanligt sätt.⁹⁰ Prioriteten har dock fått genomslag i praxis när den skadelidande inte har haft anledning att räkna med den nytillkomna störningen, se till exempel NJA 1999 s. 385 som behandlas utförligare i redovisningen av praxis på området.

3.4 Verksamhet med anknytning till fastighet

För att ge rätt till ersättning för skada ska den ha uppstått till följd av verksamhet på fastighet. En verksamhet enligt 32 kap. MB ska innefatta en användning av mark, byggnad eller anläggning. I princip alla former av markanvändning som kan störa omgivningen innefattas, skogsbruk eller industriell verksamhet, sopförbränning och så vidare. Själva uppförandet av en byggnad eller anläggning innefattas också i begreppet verksamhet. Även verksamhet på vattenområde innefattas. Det finns inget krav på att verksamheten ska vara permanent utan den kan vara helt tillfällig, såsom en tävling, ett arrangemang eller en enstaka sprängning.⁹¹

Verksamheten måste inte vara begränsad till endast en fastighet, inte heller måste hela fastigheten användas. Det är verksamhetens anknytning till fastigheten som är av betydelse. Skadorna ska härröra från fastigheten men det måste inte vara på grund av den som skadorna sker.⁹² Användande av så kallade *rörliga störningskällor*, såsom transporter, faller i princip utanför lagen eftersom de inte anses hänförliga till verksamheten.⁹³ Det innebär till exempel

⁸⁸ Miljöbalken En kommentar s. 32:25 ff.

⁸⁹ Prop. 1969:28.

⁹⁰ Miljöbalken En kommentar, s. 32:26.

⁹¹ Prop. 1985/86:83, s. 15.

⁹² Prop. 1985/86:83, s. 15.

⁹³ A. prop. s. 37.

att fordon som passerar över fastigheten inte räknas som verksamhet. Även om fordonet välter på fastigheten, varpå farlig vätska läcker ut omfattas det inte av lagens bestämmelser.⁹⁴ Den typen av skador, orsakade av rörliga störningskällor regleras oftast i andra lagar, antingen genom de allmänna skadeståndsreglerna i SkL eller i speciallagstiftning, såsom järnvägstrafiklagen (1985:192). *Flyttbara störningskällor* kan däremot anses höra till verksamheten. Det handlar om störningskällor som typiskt sett är avsedda att användas som arbetsredskap i verksamheten, till exempel när transport används som en del av en verksamhet, likaså grävmaskiner och dylikt.⁹⁵ Om verksamheten går att anknyta till fastigheten blir lagen tillämplig trots att den skadegörande handlingen inte företas på fastigheten.⁹⁶ En flygplatsinnehavare kan exempelvis hållas ansvarig för skador orsakade av flygplan vid start och landning om dessa har stark koppling till flygplatsverksamheten. Likaså kan en väghållare hållas ansvarig för bullerskador orsakad av samlad trafik på vägen. För dessa skador begränsas dock ofta ansvaret på grund av ort- och allmänvanlighetskriterierna eller på grund av brist på adekvans.⁹⁷ Ansvaret inskränks således till störningar som utgör en någorlunda typisk följd av verksamheten på fastigheten.⁹⁸

Det spelar inte någon roll vem som bedriver verksamheten och det finns inte heller krav på särskilt avtal mellan den som bedriver verksamheten och fastighetsägaren. Det är själva ianspråktagandet av fastigheten som är av betydelse. I praktiken föreligger dock oftast ett avtal.⁹⁹ Det kan även noteras att mänsklig aktivitet inte måste föreligga, ett lager av miljöfarliga ämnen kan exempelvis räknas som verksamhet. För skadeståndsskyldighet bör rimligen krävas att förhållandet varit känt för verksamhetens ansvarige eller åtminstone för någon inom verksamheten. Användningen får inte heller vara alltför flyktig.¹⁰⁰

3.5 Omgivning

För lagens tillämplighet ska verksamheten ha orsakat skador i sin omgivning. Notera här att det är verksamhetens och inte fastighetens omgivning som är av betydelse.¹⁰¹ Det betyder att omgivningen kan vara en plats på den fastighet där verksamheten bedrivs, till exempel en bostadsrättshavare som lider skador på grund av att någon bedriver verksamhet i källaren.

⁹⁴ Radetzki, s. 90.

⁹⁵ Prop. 1985/86:83, s. 37 f.

⁹⁶ Bengtsson (2011) s. 28.

⁹⁷ Prop. 1985/86:83, s. 38

⁹⁸ Bengtsson (2011) s. 29.

⁹⁹ Prop. 1985/86:83, s. 52 f.

¹⁰⁰ Miljöbalken En kommentar, s. 32:17.

¹⁰¹ Eriksson (1995) s. 33.

Avståndet mellan verksamheten och den skadade omgivningen spelar således ingen större roll. Det kan vara ett mycket vidsträckt område, huvudsaken är att orsakssamband kan visas.¹⁰²

Det kan uppstå gränsdragningsproblem om vad som utgör verksamhet och vad som utgör omgivning. I sådana lägen måste en bedömning av den störande verksamhetens art och karaktär göras.¹⁰³ Ett gränsdragningsproblem mellan verksamhet och omgivning diskuterades i NJA 2003 s. 384. I målet bedrev två företag skilda verksamheter i samma lokal. Det ena företaget, som också var hyresvärd, lagrade diskmaskiner, det andra företaget lagrade i egenskap av hyresgäst kemikalier i lokalen. Skador till följd av hyresgästens verksamhet uppstod på diskmaskinerna. Det fanns ingen fysisk avgränsning mellan de båda verksamheterna men domstolen fann att de ändå kunde skiljas åt. Dock utdömdes inte ersättning på grund av att parterna var i en avtalsrelation. Hyresvärden hade således möjlighet att själv välja sin hyresgäst och därmed bestämma under vilka villkor detta skulle ske. Domstolen var dock inte enig. Två skiljaktiga hänvisade till utredningen, vilken uttryckligen hade angett att en hyresgäst i egenskap av näringsidkare kan bli ersättningskyldig mot hyresvärden om skadan skett i hyresvärdens omgivning. De skiljaktiga fann dock att de två verksamheterna bedrevs inom samma arbetsområde eftersom de inte var åtskilda. Eriksson anser dock att så länge verksamheterna inte utgörs av en gemensam aktivitet borde det kunna anses som omgivning. Han anser dessutom att det saknas stöd för att utesluta ansvar enligt 32 kap. MB och att vid tveksamhet angående omgivningens räckvidd bör det tolkas generöst mot den skadelidande. Vad som utgör omgivning bör dock inte bedömas utifrån vem den skadelidande är.¹⁰⁴ Enligt Andersson kan ett argument för ansvar i målet ha varit det strikta ansvarets preventiva effekt. Hyresvärden har genom det strikta ansvaret haft en drivkraft att vidta förebyggande åtgärder för att undvika skada. Dock tror Andersson att tankegången snarare har varit att den som har tagit på sig risken också får stå för den. Risken för skada har i det aktuella målet legat hos den skadelidande, varför det då inte är rimligt att överlåta risken på en utomstående som infriar risken.¹⁰⁵

För att vara berättigad skadestånd enligt 32 kap. MB krävs inte att den skadelidande är ägare till en fastighet i omgivningen. Även någon med en tillfällig anknytning till omgivningen kan alltså kräva ersättning.¹⁰⁶ Personer som är nära associerade till verksamheten

¹⁰² Prop. 1985/86:83, s. 38.

¹⁰³ Eriksson (1995) s. 34.

¹⁰⁴ Eriksson (2006) s. 387 f.

¹⁰⁵ Andersson, *Analys InfoTorg* 2003.

¹⁰⁶ Hellner (2006) s. 331.

räknas inte till omgivningen, till exempel fastighetsägare som har anlitat en skadevållande entreprenör eller arbetstagare. Detta grundar sig delvis på att arbetstagare ofta är skyddade genom sin arbetsgivare.¹⁰⁷ Motiveringen att arbetstagare är skyddade på arbetsområdet genom sitt anställningskontrakt är inte längre lika aktuell eftersom skyddet har minskats. I kommentaren till MB beskrivs det som en lucka i skyddet.¹⁰⁸

Handlar det om andra än arbetstagare som får tillträde, till exempel en besökare, är det istället den vanliga culparegeln i SkL som gäller.¹⁰⁹ En besökare kan enligt utredningen anses ha tagit en risk genom att vistas på området runt en farlig verksamhet. Denne kan därför inte skyddas av det strikta ansvaret eftersom denne själv har burit risken och denne får således grunda sitt skadeståndsanspråk på culpa.¹¹⁰ I lagkommentaren angavs dock att om besökare till en verksamhet som kan bedömas som hälsofarlig skadas, skulle verksamheten kunna åläggas strikt ansvar utan stöd av lag. Stödet skulle komma från dels principer om farlighetsansvar och dels från de hänsynsregler i MB som nämndes ovan. Reglerna i 32 kap. MB föranleder hur som helst en sträng vållandebedömning för skador som uppstår inom arbetsområdet.¹¹¹

Problemen för omgivningsrekvisitetet hör således snarare ihop med associationsproblem än geografiska sådana.¹¹² Det avgörande är hur långt arbetsområdet sträcker sig, inte fastighetsindelningen.¹¹³

3.6 Skadeståndsansvariga

Vilka som kan bli skadeståndsansvariga enligt 32 kap. MB regleras i 6-8 §§. Det strikta ansvaret gäller bara för vissa skadeståndsansvariga, för de andra gäller culpaansvar och för de som inte kan hållas ansvariga enligt 32 kap. MB gäller SkL.¹¹⁴ Till skillnad från SkL, där vem som helst som uppfyller ansvarsförutsättningarna kan hållas ansvarig, kan endast ett antal särskilt utpekade rättssubjekt åläggas ansvar. Det krävs att ett presumtivt ansvarssubjekt kan identifieras. Ansvarig enligt 32 kap. MB är främst den som bedriver eller låter bedriva verksamhet på fastighet i egenskap av fastighetsägare eller tomträtthavare, 6 § 1 st.¹¹⁵ Det krävs

¹⁰⁷ Prop. 1985/86:83, s. 16.

¹⁰⁸ Miljöbalken En kommentar, s. 32:20.

¹⁰⁹ Prop. 1985/86:83, s. 16.

¹¹⁰ SOU 1983:7, s. 150.

¹¹¹ Miljöbalken En kommentar, s. 32:20.

¹¹² Hellner (2006) s. 331.

¹¹³ Miljöbalken En kommentar, s. 32:20.

¹¹⁴ Eriksson (1995) s. 62.

¹¹⁵ Radetzki, s. 91.

inte att den ansvarige själv har varit vållande till skadan utan denne ansvarar även för anställdas och självständiga medhjälparens vållande. Verksamhetsutövaren svarar således även för entreprenörer eller andra företagare som denne har anlitat för ett visst arbete.¹¹⁶ Orsakas skadan av nyttjanderättshavare, exempelvis en hyresgäst, torde fastighetsägaren endast kunna hållas ansvarig om denne är direkt ekonomiskt engagerad i verksamheten. Det kan noteras att själva upplåtelsen ej räknas som ett engagemang.¹¹⁷

Enligt 6 § 2 st. kan även vissa brukare av fastigheten hållas ansvariga. Dessa innehar dock ett mildare ansvar. Det gäller till exempel bostadshyresgäster och föreningar som anordnar tävlingar. För att dessa ska ådraga sig ansvar krävs att skadan ska ha orsakats genom vårdslöshet eller uppsåt. Brukare svarar inte heller för medhjälparens vållande.¹¹⁸ Som nämnts angående anknytning till verksamhet kan en brukare utan speciell rättsgrund anses bedriva verksamhet, denne kan därmed hållas ansvarig. Som exempel på detta anges i kommentaren en näringsidkare som använder annans mark för att tippa avfall där. Är fastighetsägaren omedveten om verksamheten eller om den är olovlig kan fastighetsägaren inte hållas ansvarig, istället får den som tippar avfallet stå för skadan.¹¹⁹

I 7 § regleras ansvaret för de som inte är ägare, tomträttshavare eller annan brukare, men som i egen näringsverksamhet utför eller låter utföra arbete på fastigheten. Det gäller alltså främst entreprenörer. Entreprenörers ansvar motiveras av att det ofta är entreprenören själv som har möjlighet att minska risken för skador och att denne därför bör inneha ansvaret för skador som inträffar. Anlitat entreprenören en underentreprenör kan båda hållas ansvariga jämte fastighetsägaren. Det kan noteras att ansvaret i 7 § inte gäller för anställda i verksamheten.¹²⁰ Tillstånd från myndighet att bedriva en viss verksamhet medför inte att skadeståndsansvar för skador som verksamheten orsakar i sin omgivning inte kan utdömas.¹²¹

3.7 Skadeståndsansvaret

Huvudregeln i 32 kap. MB föreskriver att ansvaret är strikt. Detta har inte motiverats särskilt ingående i förarbetena men ansvaret kan ändå sägas gälla på tre olika grunder.¹²² Dessa grunder togs upp i utredningen. Den första var förhållandet mellan grannar, nämligen att man

¹¹⁶ Bengtsson (2011) s. 68.

¹¹⁷ Radetzki, s. 91.

¹¹⁸ Bengtsson (2011) s. 74 f.

¹¹⁹ Miljöbalken En kommentar, s. 32:58-59.

¹²⁰ A.a. s. 32:62-63.

¹²¹ Eriksson (1995) s. 27.

¹²² Miljöbalken En kommentar, s. 32:4.

har större ansvar gentemot sina grannar än mot andra. Den andra var principen om rättssenligt handlande där vållande inte föreligger. Den tredje principen som låg till grund var att den som bedriver farlig verksamhet är ansvarig oberoende av vållande och då avsågs främst allvarliga och oväntade skador trots att all förväntad aktsamhet vidtagits.¹²³

Ansvar är således rent strikt för de störningar som inte räknas som orts- eller allmänvanliga. Enligt 32 kap. 1 § MB finns inget undantag för skador orsakade genom force majeure, trots att det i många andra lagar med strikt ansvar finns sådant undantag.¹²⁴ Om en skada är förutsebar och en typisk följd av en verksamhet torde således ansvar kunna föreligga även om den utlöses av en naturhändelse eller liknande. Om skadan enbart berott på naturhändelse torde verksamhetsutövaren dock gå fri från ansvar. Undantag för force majeure skulle kunna tänkas bli aktuellt med stöd av allmänna skadeståndsrättsliga principer eller brist på adekvat kausalitet.¹²⁵

Det strikta ansvaret medför att de skadelidandes möjlighet att få ersättning ökar eftersom culpa inte måste visas.¹²⁶ Enligt 8 § är ansvaret dessutom solidariskt vilket medför att den skadelidande kan vända sig mot alla de som kan hållas ansvariga och även välja den som det lönar sig mest att framställa krav emot. Även det solidariska ansvaret medför således betydande fördelar för den skadelidande.¹²⁷ Observera dock att om ansvaret är begränsat, till exempel jämkat enligt SkL:s regler, för någon av de skadeståndsskyldiga gäller inte det solidariska ansvaret.¹²⁸

I 8 § 2 st. anges hur fördelningen av skadeståndet ska ske och en skälighetsbedömning föreskrivs. Denna regel är dock dispositiv och det är därför vanligt att skadeståndet regleras i till exempel entreprenadavtal, såsom AB04. Entreprenören har enligt avtalet ofta ett presumtionsansvar.¹²⁹

¹²³ SOU 1983:7, s. 126.

¹²⁴ Bengtsson (2011) s. 51. Om undantag för force majeure se till exempel 10 kap. 3 § sjölagen (1994:1009).

¹²⁵ Miljöbalken En kommentar, s. 32:21.

¹²⁶ Prop. 1985/86:83, s. 12.

¹²⁷ Eriksson (1995) s. 92.

¹²⁸ Miljöbalken En kommentar, s. 32:65 ff. För mer information angående uppdelning av ansvar, skälighetsbedömningen samt ansvar i entreprenadavtal hänvisas till lagkommentaren s. 64 ff samt prop. 1985/86:83 s. 55 ff.

¹²⁹ Miljöbalken En kommentar, s. 32:65-67. För mer information angående uppdelning av ansvar, skälighetsbedömningen samt ansvar i entreprenadavtal hänvisas till lagkommentaren s. 64 ff samt till prop. 1985/86:83 s. 55 ff.

3.8 Bevisning

För störningar enligt 32 kap. 3 § MB regleras bevisning i paragrafens tredje stycke. Bevisregeln skiljer sig från allmänna principer för liknande fall och en bevislättnad för den skadelidande har införts.¹³⁰ Den skadelidande måste kunna visa att såväl ansvarsgrundande störning som ersättningsgill skada har skett, men det krävs endast övervägande sannolikhet för orsakssambandet dem emellan.¹³¹ Det kan noteras att bevislättningen inte gäller för sambandet mellan verksamheten och skadan. Det måste således kunna visas att en viss verksamhetsutövare genom sin verksamhet har orsakat störningen och skadan.¹³²

Bevislättningen motiveras av att det ofta är mycket svårt för den skadelidande att bringa full bevisning gällande orsakssamband för dessa skador, skadan kan uppstå långt efter att störningen förekom eller efter att den skadebringande verksamheten upphört. Bevislättningen får därför stor betydelse när orsakssambandet är invecklat och den medför således ökade möjligheter för den skadelidande att få ersättning.¹³³ I utredningen framhölls att det från preventiv synpunkt är viktigt att bevisning kan läggas fram eftersom en företagare som kan räkna med att hans medverkan till en skada inte kan visas då kan undgå att vidta skyddsåtgärder.¹³⁴ Även domstolens resonemang i NJA 1981 s. 622, vilket ansågs särskilt motiverat i miljöskademål, har legat till grund för bevisregeln. I fallet ansågs den skadelidandes påstående i sig sannolikt med hänsyn till omständigheterna i målet. Det framstod dessutom som klart mer sannolikt att orsaksförhållandet varit det som den skadelidande påstått än något av de sakförhållanden som svaranden åberopat, vilket sedermera ledde till att skadestånd utdömdes. Det kan dock inte tolkas som att det räcker med att den skadelidandes version är mera trolig än svarandens.¹³⁵ Detta kan även kopplas ihop med den så kallade ”deep pocket theory”, att den som har störst möjlighet att stå för kostnaden får bära ansvaret.¹³⁶

¹³⁰ Bevislättningen gäller alltså inte för skador enligt de andra paragraferna i 32 kap. Skador till följd av grävning och sprängning är oftast lättare att visa än de skador som orsakas genom störningarna i 3 § varför ett krav på styrkt orsakssamband gäller.

¹³¹ Hellner (2006) s. 339.

¹³² Bengtsson (1992) s. 117 f.

¹³³ Prop. 1985/86:83, s.46. Miljöbalken En kommentar, s. 32:45.

¹³⁴ SOU 1983:7, s. 128.

¹³⁵ Miljöbalken En kommentar, s. 32:44.

¹³⁶ Larsson, s. 286 f.

3.8.1 Skadevållarens bevisning.

För att den påstådde skadevållaren, nedan svaranden, ska gå fri från ansvar måste denne visa att skadan inte beror på dennes verksamhet.¹³⁷ Bevisreglerna är dock lite krångligare än så.

Adekvat kausalitet krävs för ansvar, vilket innebär att skadan inte kan vara alltför svår-förutsedd, säregen eller avlägsen följd av störningen. Vid strikt ansvar kan adekvat kausalitet dock ha lite av en annan innebörd eftersom det krävs att skadan utgör en någorlunda typisk följd av den risk som har motiverat det strikta ansvaret.¹³⁸ Svaranden skulle kunna göra gällande att händelseförloppet varit så svårt att förutse, trots övervägande sannolikhet att skadan är en följd av verksamheten, att det inte vore rimligt om denne skulle hållas ansvarig för det.¹³⁹

Bevisregeln innebär bland annat att ett förorenande företag blir sämre ställt om det invänder att en skada till väsentlig del beror på naturförhållanden eftersom full bevisning då krävs. Om företaget istället åberopar att skadan väsentligen orsakats av andra förorenare får denne bara visa att ett orsakssamband är övervägande sannolikt. Det motiveras av att i det senare fallet kan den skadelidande kräva ersättning av andra förorenare.¹⁴⁰

I lagkommentaren ges utförlig förklaring till ovanstående resonemang. I många fall, särskilt i föroreningsfall, kan det vara klart att en viss verksamhet är skadlig men inte i vilken utsträckning. Om svaranden hävdar att dennes verksamhet endast bidragit med en mindre del till skadan bör denne ha bevisbördan för att så är fallet. Om denne hävdar att även andra verksamheter bidragit till skadan gäller det att skilja på två fall. I det första fallet är det möjligt att dela upp skadan mellan flera verksamheter. Då måste svaranden föra bevisning om att dennes verksamhet inte orsakat en eller flera av delskadorna samt att det inte föreligger övervägande sannolikhet. Lyckas sådan bevisning frambringas slipper verksamhetsutövaren betala för hela skadan. I det andra fallet är skadan inte uppdelbar mellan flera ansvariga och då får svaranden stå för hela skadan. Ansvaret kan dock delas upp med medvållare enligt reglerna om solidariskt ansvar i 32 kap. 8 § MB. Lundquist ger ett bra exempel på detta; ”antag att A vårdslöst vållar att X:s bil kör i diket och skadas för 10 000 kr. Vid försöket att dra upp bilen skadar B den vårdslöst för ytterligare 2000 kr. B har endast orsakat skada för 2000 kr och han blir skadeståndsskyldig för detta belopp. A blir skyldig att betala 12 000 kr, eftersom båda skadorna måste anses vara en adekvat följd av hans vållande. Givetvis kan X

¹³⁷ Prop. 1985/86:83, s. 47.

¹³⁸ Bengtsson anför att det är diskutabelt om det verkligen är att anse som ett krav på adekvans eller om det är ett uttryck för normskyddsläran, se ovan.

¹³⁹ Bengtsson (2011) s. 96.

¹⁴⁰ Miljöbalken En kommentar, s. 32:46.

inte få ut mer än 12 000 kr för skadan.” Denna uppdelningsprincip gäller alltså även på miljöskadeområdet.¹⁴¹

Verksamhetsutövaren kan också göra gällande att ett visst kasuellt förhållande medverkat till skadan, till exempel att det är en bakomliggande sjukdom som har orsakat skadan och inte en störning från verksamheten. Även i ett sådant fall gäller att skadevållaren kan slippa ansvar för sin del av skadan om den är uppdelbar mellan flera ansvariga och om denne kan visa att övervägande sannolikhet föreligger för det åberopade kasuella förhållandet. Är skadan inte uppdelbar måste full bevisning läggas fram om att verksamheten inte alls har orsakat skadan. Ett företag kan således inta en sämre ställning om det påstår att ett kasuellt förhållande har orsakat skadan än om det påstår att det finns medvållare till skadan.¹⁴²

¹⁴¹ Lundquist, s. 94.

¹⁴² Miljöbalken En kommentar, s. 32:45 och prop. 1985/86:83 s. 46.

4 Skador enligt 32 kap. 3 §

4.1 Inledning

Rubriken till 32 kap. MB¹⁴³ anger att *vissa* miljöskador kan ersättas. Regleringen är således inte uttömmande beträffande möjligheterna att få skadestånd. Dessutom används begreppet miljöskada utan att det har definierats.¹⁴⁴ I doktrinen framförs dock att det ur skadeståndssynpunkt är en definition av miljöskada inte nödvändig.¹⁴⁵ Eriksson anför att anledningen till detta är att de skador, eller störningar, som avses uttryckligen anges i lagtexten.¹⁴⁶ Sandvik å andra sidan framför att det kan hävdas att betydelsen av en definition snarare accentueras i skadeståndssammanhang.¹⁴⁷ Som nämnts i avsnitt 2.4.1 kan rubriken även anses missvisande eftersom fokus snarare ligger på hur en skada har uppstått och inte vad som faktiskt har skadats än att bedöma olika miljöskador. Med skador i detta kapitel avses olika skadeförlopp och störningar, alltså inte själva den ”slutliga skadan” i form av ren förmögenhetsskada, personskada eller sakskada, som dessa störningar och skadeförlopp orsakar.

De skador som faktiskt ersätts enligt 32 kap. MB är av mycket varierande slag. De kan vara långvariga eller helt plötsliga, vanliga eller ovanliga. En återkommande fråga är om alla dessa bör behandlas på samma sätt. Det går dock att hitta två typfall som bör skiljas åt. Det ena är miljöpåverkan och avser långvariga störningar på fastigheter i omgivningen vilka är förutsebara och som är uttryckligen tillåtna eller tolererade. Om verksamheten hade varit förbjuden hade culpa förelegat och skadestånd är då inte svårt att utdöma. Det andra är när det faktiskt förekommit en fysisk skadehändelse eller ett fysiskt skadeförlopp, alltså inte enbart en fysisk inverkan på miljön. Oftast handlar det om oförutsedda skadefall som sker plötsligt eller överraskande, man har i den tillåtna verksamheten inte räknat med skadorna. Ibland föreligger culpa men i dessa fall är tillämpning av 32 kap. MB den enda möjligheten för den skadelidande att få ersättning.¹⁴⁸

De miljöskador som undantas från reglerna i 32 kap. MB nämns i 2 §. Skadestånd för dessa regleras istället i andra lagar.¹⁴⁹ Dessa lagar bestämmer undantagens räckvidd. Om de inte är tillämpliga kan skadestånd istället komma att utdömas enligt 32 kap. MB. Det handlar

¹⁴³ Skadestånd för vissa miljöskador och andra enskilda anspråk.

¹⁴⁴ Eriksson (2006) s. 377.

¹⁴⁵ Se t.ex. Larsson, s. 289, Bengtsson (2011) s. 13 och Eriksson (1995) s. 25.

¹⁴⁶ Eriksson (2006) s. 377.

¹⁴⁷ Sandvik, s. 123.

¹⁴⁸ Bengtsson (2011) s. 14. Om bakgrunden till ansvaret för dessa skador, se kapitel 2.5.

¹⁴⁹ Det handlar om skador orsakade av joniserande strålning och inverkan av elektrisk ström från elektrisk anläggning. Se till exempel 10 kap. ellagen (1997:857).

främst om psykiska och estetiska immissioner och sådana skador som omfattas av 32 kap. 3 § punkt 8.¹⁵⁰

Som nämnts i det inledande kapitlet är de störningar som räknas upp i lagtexten sådana som traditionellt har hänförts till immissioner. I förarbetena anfördes att mer frekventa störningstyper uttryckligen ska framgå i lagen, medan mindre frekventa sammanfattas under ett samlande begrepp som avslutar uppräkningslistan av störningstyper som omfattas. En strävan med lagen var således att klargöra vilka störningar som omfattas.¹⁵¹

4.2 Uppräkningen i 3 §

I 32 kap. 3 § 1 st. MB räknas olika slags störningar upp i punktform, se paragrafens lydelse här nedan.

3 § Skadestånd enligt detta kapitel betalas för skador genom

1. *förorening av vattenområden,*
2. *förorening av grundvatten,*
3. *ändring av grundvattennivån,*
4. *luftförorening,*
5. *markförorening,*
6. *buller,*
7. *skakning, eller*
8. *annan liknande störning.*

Första stycket 1-3 gäller inte skador som har orsakats av verksamhet som bedrivs i enlighet med tillstånd till vattenverksamhet. För sådana skador tillämpas 31 kap.

En skada ska anses ha orsakats genom en störning som avses i första stycket, om det med hänsyn till störningens och skadeverkningarnas art, andra möjliga skadeorsaker samt omständigheterna i övrigt föreligger övervägande sannolikhet för ett sådant orsakssamband.

En likande uppräkningslista förekommer i definitionen av farlig verksamhet i 9 kap. 1 § MB¹⁵² men där är exemplifieringen något annorlunda och dessutom inbegriper joniserande strålning.¹⁵³ Nedan redogörs för punkterna i 32 kap. 3 § MB med exempel från förarbetena

¹⁵⁰ Bengtsson (2011) s. 33.

¹⁵¹ Prop. 1985/86:83, s. 20 f.

¹⁵² 9 kap. 1 § Med miljöfarlig verksamhet avses

1. utsläpp av avloppsvatten, fasta ämnen eller gas från mark, byggnader eller anläggningar i mark, vattenområden eller grundvatten,
2. användning av mark, byggnader eller anläggningar på ett sätt som kan medföra olägenhet för människors hälsa eller miljön genom annat utsläpp än som avses i 1 eller genom förorening av mark, luft, vattenområden eller grundvatten, eller
3. användning av mark, byggnader eller anläggningar på ett sätt som kan medföra olägenhet för omgivningen genom buller, skakningar, ljus, joniserande eller icke-joniserande strålning eller annat liknande.

¹⁵³ Bengtsson (1999) s. 22.

om vad som inbegrips under var och en av punkterna. Notera att exemplen utgör enligt förarbetena endast en exemplifiering och är således inte uttömmande.¹⁵⁴

Punkt 1 - Förorening av vattendrag, sjöar eller andra vattenområden. Med detta avses till exempel utsläpp av avloppsvatten eller fasta ämnen, eller användning av mark på sätt som orsakar en förorening av vattenområde till exempel avfallstippning eller spridning av bekämpningsmedel på åkerjord.

Punkt 2 - Förorening av grundvatten. Denna störning hänger ofta ihop med markförorening i punkt 5.

Punkt 3 - Ändring av grundvattennivån. Kan medföra sättningsskador på byggnader om nivån sänks och vattenskador på mark eller byggnad om den höjs. Är ändringen avsiktlig har den ofta företagits av ett vattenföretag och skadorna regleras då av 11 kap. MB. Översvämning på grund av nederbörd omfattas inte av bestämmelsen.¹⁵⁵

Punkt 4 - Luftförorening. Avser varje olämplig förändring av luftens innehåll. Det kan vara partiklar, till exempel sot eller damm, gaser samt besvärande men ofarliga störningar såsom dålig lukt.¹⁵⁶ Eriksson har anfört att även inblandning av olämpliga ämnen i luften som medför en skadlig påverkan på människors hälsa, trivsel eller på egendom omfattas av bestämmelsen, likaså ånga och bilavgaser.¹⁵⁷

Punkt 5 - Markförorening. Som exempel på markförorening kan nämnas läckage av olja eller gift som skadar intilliggande mark.

Punkt 6 - Buller. Avser allt olämpligt icke önskat ljud, även infra- och ultraljud innefattas.

Punkt 7 - Skakning. Skakningsskador uppstår främst vid sprängningar men de kan även uppkomma vid till exempel pålning, spontning och andra typer av arbeten i och på marken.

Punkt 8 - Annan liknande störning. Detta är ett allmänt uttryck. Exempel på störningar som kan hänföras till denna punkt är spridning av bakterier, virus samt olika smittämnen som kan ge ekologiska återverkningar, obehag av insekter, fåglar och djur kan också räknas hit. En sådan störning kan vara att grannen till en biodlare får uppleva att ett par miljoner bin dagligen använder den öppna verandan som inflygnings-

¹⁵⁴ Bengtsson (2011) s. 34.

¹⁵⁵ Undantaget för översvämning orsakad av nederbörd har aktualiserats i praxis. Undantaget har inte ansetts gälla när någon har vidtagit en åtgärd för att hindra eller avleda vattnet. Se till exempel MÖD 2006:69 som behandlas nedan.

¹⁵⁶ Prop. 1985/86:83, s. 44.

¹⁵⁷ Eriksson (1995) s. 38 f.

område till bikuporna. Andra störningar kan vara gnistor, hetta, köld, starkt ljussken och liknande. Även estetiska störningar såsom förfulning av landskapsbilden och psykiska immissioner kan ingå, till exempel den oro som människor som bor intill en sprängämnesfabrik kan känna eftersom den oron i sin tur kan leda till att kringliggande fastigheter sjunker i värde. Det anges dock att det är tveksamt om en psykisk immission kan anses som en självständig störningsorsak som grundar rätt till ersättning eftersom det torde vara ovanligt att en sådan störning går utöver vad som är allmänvanlig. En psykisk immission måste ha orsakat även en ekonomisk skada. Utsläpp av avloppsvatten, fast ämne eller gas i vattendrag, sjö eller annat vattenområde som inte innebär förorening kan också hänföras till punkt 8.¹⁵⁸

4.3 Ytterligare om punkt 8 - annan liknande störning

Av de olika punkterna är det egentligen bara punkt 8 och dess begrepp ”annan liknande störning” som vållar tolkningsproblem. Punkten har till exempel ansetts omfatta störningar som inte anses vara immissioner.¹⁵⁹ Det nämns även i lagkommentaren att det generellt sett är svårt att göra en fastighetsägare ansvarig enligt punkt 8 för störningar som inte föranletts av att någon miljöfarlig verksamhet i miljöbalkens mening bedrivits på fastigheten.¹⁶⁰ Bengtsson anför dock att annan liknande störning innefattar mer än det som kan betecknas miljöfarlig verksamhet och att begreppet således synes sträcka sig långt och därmed ökar möjligheterna till skadestånd.¹⁶¹

Utöver de störningar som uppräknas i förarbetena torde enligt lagkommentaren även radio-störningar, elektromagnetiska störningar och liknande elektroniska störningar som inte kommer från någon elektrisk anläggning innefattas. Det anges dock att dessa störningar är så pass vanliga att de sällan grundar skadeståndsansvar. Det gäller främst när störningarna utgörs av estetiska immissioner.¹⁶² Enligt Eriksson finns det inget tvivel om att många olika typer av störningar kan tänkas falla in under annan liknande störning.¹⁶³ Som ett tillägg till förarbetenas exempel anger Eriksson att störningar som består i att människor åstadkommer så kallade invasionsskador kan falla in under punkt 8.¹⁶⁴ Med invasionsskador avses till exempel

¹⁵⁸ Prop. 1985/86:83, s. 44 f.

¹⁵⁹ Bengtsson (2011) s. 34.

¹⁶⁰ Miljöbalken En kommentar, s. 32:42.

¹⁶¹ Bengtsson (2011) s. 115.

¹⁶² Miljöbalken En kommentar, s. 32:42.

¹⁶³ Eriksson (2006) s. 391.

¹⁶⁴ Eriksson (2006) s. 388.

att personer från ett turisthotell sprider sig över kringliggande marker och vållar förslitning eller obehag som omgivningen inte skäligen bör tåla.¹⁶⁵ Eriksson grundar sitt argument på att förarbetena nämner att regelbundna störningar från till exempel människor på ett nöjesfält som gör bostäder i omgivningen mindre attraktiva skulle vara att hänföra under punkt 8, vilket utgör en slags invasionsskada.¹⁶⁶

Larsson anför att en störning ska vara skadlig på människors hälsa för att en störning enligt 32 kap. MB ska anses föreligga. Inte heller ska människor få tåla att livskvaliteten påverkas genom luftförorening, sämre mat, temperatur, dygnsvila och så vidare. Det är en princip som har funnits länge i den svenska miljöskyddsregleringen.¹⁶⁷ Larsson, med hänvisning till Jehring, anför ett kriterium för att fastställa om en störning ska anses tolererbar enligt ovan nämnda princip. Det ska inte bestämmas av användandet av fastigheten, inte heller den individuella ägarens mottaglighet. Det ska istället bedömas utifrån den genomsnittliga känsligheten för immissioner. Individuella upplevelser ska således inte få bestämma gränserna.¹⁶⁸ Denna bedömning torde få ett visst stöd i och med orts- och allmänvanlighets-kriteriet, eftersom det medför att mindre hänsyn tas till den individuella upplevelsen. Istället är det objektiva faktorer som bedöms.¹⁶⁹

4.3.1 Liknande övriga punkter

I doktrinen diskuteras huruvida en annan liknande störning ska likna de störningar i paragrafens övriga punkter eller ej. Som kommer att framgå senare i redovisningen av praxis på området är likhet även något som bedöms i ett flertal rättsfall. Eriksson ställer lagtexten mot exemplen i förarbetena och anför att det vid en normal läsning av 32 kap. 3 § MB framstår som att det som avses i punkt 8 är sådana störningar som liknar de som räknas upp i de sju tidigare punkterna. Vid läsning av förarbetena får man dock inte samma intryck. Eriksson ifrågasätter därför om förarbetenas exempel verkligen kan anses likna de andra störningstyperna.¹⁷⁰

Bengtsson har istället anförts att det genom uttrycket annan liknande störning har skapats en möjlighet att åberopa regeln om strikt ansvar vid alla upptänkliga störningar där den anses

¹⁶⁵ SOU 1983:7, s. 251.

¹⁶⁶ Eriksson (2006) s. 388.

¹⁶⁷ Larsson, s. 254 f.

¹⁶⁸ A.a s. 255.

¹⁶⁹ A.a s. 275.

¹⁷⁰ Eriksson (2006) s. 387.

rimlig.¹⁷¹ Larsson uttrycker efter en framställning av punkterna i 3 § att punkt 8 innefattar ”alla andra slags störningar”.¹⁷²

4.3.2 Undantagen

I lagkommentaren anförs att det ofta är lättare att ge exempel på störningar som inte faller in under punkten, såsom att brand sprider sig från en fastighet till en annan, översvämning på grund av nederbörd och skador genom ras som beror på grundförhållanden.¹⁷³

Enligt Bengtsson är en brand som sprider sig från en fastighet till en annan inte att anse som en immission och omfattas därför inte av bestämmelsen. Endast om branden kommer från en mer varaktig brandverksamhet, såsom en varaktig gnistbildning kan den anses som en immission. Eriksson ifrågasätter istället brandundantaget eftersom det inte går ihop med det som anges i förarbetena. Där sägs att även effekter av en enstaka störning omfattas. Undantaget medför således en enligt Eriksson alltför snäv tolkning.¹⁷⁴ Om verksamheten i sig består i att använda brand på något vis, torde undantaget inte kunna tillämpas på grund av ansvar för farlig verksamhet.¹⁷⁵

Den typiska miljöskadan som avses i lagstiftningen är föroreningskador och de har en naturlig plats i skadestandsreglerna. Andra skador eller störningar kan ju som framgått vara mer tveksamma om de ska falla in under lagstiftningen eller ej. Särskilt svårt blir det vid estetiska och psykiska immissioner eftersom ingen fysisk skada händer i omgivningen. Istället är det ett värde som går förlorat.¹⁷⁶

4.3.3 Psykiska immissioner

Som nämnts ovan angående ersättningsgilla skador ersätts normalt inte störningar genom otrevnad, obehag och liknande, alltså psykiska immissioner, enligt allmänna principer om skadestånd för ideella skador. Om det medföljer ekonomisk skada kan de dock ersättas.¹⁷⁷ Psykiska immissioner medför liksom minskat boendevärde oftast inte en tydlig ekonomisk skada. De kan därför vara svåra att värdera, till exempel när någon får sömnsvårigheter på

¹⁷¹ Bengtsson (1992) s. 114.

¹⁷² Larsson, s. 290.

¹⁷³ Miljöbalken En kommentar, s. 32:41. Dessa undantag kan i princip betraktas som skolexempel och de förekommer ofta i doktrinen men även i utredningen. Domstolarna har även använts sig av dessa undantag. Se mer i framställningen av praxis på området.

¹⁷⁴ Eriksson (2006) s. 389.

¹⁷⁵ Bengtsson, (1999) s. 37.

¹⁷⁶ Bengtsson, SvJT 1993, s. 4-5.

¹⁷⁷ Bengtsson (2011) s. 89.

grund av en närliggande verksamhet.¹⁷⁸ Bengtsson anför dock, till skillnad från utredningen, att en minskad trevnad oftast går att värdera ekonomiskt och bör därför utgöra en ersättningsgill förlust. Vissa olägenheter kan givetvis vara svårare att värdera ekonomiskt, såsom störning i nyttjandet av en fastighet.¹⁷⁹ I alla händelser bör det alltså enligt Bengtsson kunna utdömas ersättning för psykiska immissioner, så länge de inte är av väsentligen subjektiv natur.¹⁸⁰ Ideella skador av icke ekonomisk natur skulle inte heller ge en typisk ideell ersättning eftersom den inte sammanhänger med en personskada och har inte heller karaktären av lidande på grund av kränkning.¹⁸¹

Psykiska immissioner skiljer sig från andra immissioner eftersom de kan uppstå redan innan verksamheten startar, till exempel i och med att en planritning för en ny anläggning läggs fram.¹⁸² Psykiska immissioner är således egentligen resultatet av människors bedömning av en risk.¹⁸³ Denna riskbedömning är subjektiv, vilket kan leda till en oro som inte är grundad på vetenskapliga fakta. Media kan till exempel ha uppmärksammat en viss typ av ny verksamhet och framställt den såsom mer eller mindre farlig. Det har diskuterats hur en sådan ogrundad oro ska bedömas. Trots att en oro för en viss verksamhet i sig inte är vetenskapligt grundad kan den leda till att till exempel fastighetspriser sjunker eller till sänkt omsättning i en affärsverksamhet, särskilt om oron för den aktuella störningen är utbredd bland allmänheten. I sådana fall kan oron anses vara objektiv. Enligt lagkommentaren är det diskutabelt huruvida en klart obefogad oro kan utgöra en psykisk immission som kan grunda rätt till skadestånd. När oron är grundlös men ändå utbredd torde 32 kap. 1 § 1 st. MB tillämpas milt mot verksamhetsutövaren.¹⁸⁴

Att vissa personer är mer känsliga än andra ska inte heller påverka bedömningen i miljöskadesammanhang. Eriksson anser till exempel att oron som kan infinna sig över risken att ormar rymmer från en ormuppfödning inte torde kunna anses som en psykisk immission. Det kan inte jämföras med den oro som grannar till en sprängämnesfabrik kan känna, ett exempel som togs upp i förarbetena. Att vissa människor är extra känsliga, till exempel en person med ormfobi, ska inte föranleda någon annan bedömning av huruvida en psykisk immission föreligger eller inte.¹⁸⁵

¹⁷⁸ Bengtsson (1992) s. 130.

¹⁷⁹ Bengtsson, SvJT 1993, s. 8 f.

¹⁸⁰ Bengtsson (1992) s. 132.

¹⁸¹ Bengtsson, SvJT 1993, s. 8 f.

¹⁸² SOU 1983:7, s. 145.

¹⁸³ Eriksson (2006) s. 389.

¹⁸⁴ Miljöbalken En kommentar, s. 32:40, Eriksson, (2006) s. 390.

¹⁸⁵ Eriksson (2006) s. 391.

4.3.4 Estetiska immissioner

Med estetisk störning avses ett försämrat skönhetsvärde. För att grunda rätt till ersättning krävs oftast att förfulning ska medföra en mycket omfattande miljöpåverkan och inte endast en mindre förfulning av landskapsbilden. Bedömningen kan te sig annorlunda om förfulningen sker i en orörd natur eller inom vissa skyddsvärda naturmiljöer, i ett sådant fall skulle ett uppförande av en ful byggnad kunna utgöra en estetisk störning. Som exempel kan anges uppförande av en vindkraftpark i en orörd fjällmiljö. Om uppförande av soptipp eller en kraftledning kan grunda skadeståndsansvar på grund av att det utgör en estetisk störning torde, enligt lagkommentaren, även uppförande av en ful byggnad kunna göra det.¹⁸⁶ En estetisk störning kan även föreligga vid skuggning.¹⁸⁷ Ett exempel på detta är MÖD 2000:33, skuggor orsakade av en 25 m hög byggnad ansågs vara en störning. De boende kunde inte heller skäligen förvänta sig att verksamheten ifråga skulle utöka i den utsträckningen.¹⁸⁸ Det kan här nämnas att uppfattningen om ersättning för estetiska immissioner har ändrats sedan miljöskyddslagens tillkomst, särskilt sedan NJA 1999 s. 385, Dalaröfallet, som behandlas utförligare i nästa kapitel.¹⁸⁹

¹⁸⁶ Miljöbalken En kommentar, s. 32:42.

¹⁸⁷ Eriksson (2006) s. 389.

¹⁸⁸ Målet avsåg ändring av byggnadsvillkor och inte skadestånd.

¹⁸⁹ Miljöbalken En kommentar, s. 32:30.

5 Annan liknande störning i praxis

5.1 Inledning

32 kap. 3 § 8 p. MB har åberopats i ett flertal fall i praxis. De flesta fallen kommer från Miljööverdomstolen och Miljödomstolen,¹⁹⁰ ett fåtal fall från HD finns dock att tillgå. Nedan redovisas fallen grupperade utifrån vilken typ av störning det handlar om. Inledningsvis presenteras NJA 1996 s. 634, vilket har blivit föremål för diskussion. I ett flertal efterföljande fall har det inte bara nämnts utan dessutom påverkat utgången, varför det underlättar för framställningen om detta fall presenteras först. Det kan också återigen nämnas att 3 § miljöskadelagen motsvarar 32 kap. 3 § MB.

5.2 NJA 1996 s. 634 - Avspärrningsfallet

När en kommun utförde gatuarbeten hindrades tillträdet till en kiosk under ett par månader. Kioskägaren krävde ersättning av kommunen enligt 3 § 8 miljöskadelagen för störning som bestod av det fysiska hinder som avspärrningsanordningarna utgjorde. Dessa hade lett till minskad inkomst. I hovrätten klargjordes att störningen var gatuarbetena, vilka medförde att området spärrades av. Avspärrningarna i sin tur orsakade minskad framkomlighet.

HD fastställde hovrättens dom. Hovrätten anförde att enligt förarbetena ska punkt 8 anses innefatta ett brett spektrum av störningar samt att den exemplifiering av punkt 8 som finns inte är uttömmande. Lagen syftar dessutom till att förbättra skadelidandes möjligheter till ersättning. I praxis¹⁹¹ har ersättning utdömts efter försvårat tillträde till affärslokal. Övervägande skäl talade därför för att störningen skulle ha omfattats av miljöskyddslagens 30 §. Orsakssamband mellan skada och störning prövades inte i tingsrätten och målet återförvisades därför dit.

Föredraganden i HD ansåg dock att det i praxis inte enbart hade handlat om försvårat tillträde utan också om andra olägenheter som kunde räknas som miljöskada och således grunda rätt till ersättning. Det anfördes också att en annan liknande störning bör liknas vid övriga punkter vilket leder till att störningen i det aktuella fallet inte bör omfattas av punkt 8.

¹⁹⁰ Numera Mark- och miljööverdomstolen och Mark- och miljödomstolen.

¹⁹¹ NJA 1936 s. 552, NJA 1940 s. 508 och NJA 1943 s. 461.

5.2.1 Kommentarer i doktrinen avseende Avspärrningsfallet

Det kan inledningsvis nämnas att HD inte hade behandlat miljöskadelagen så många gånger innan detta fall togs upp. Hellner kritiserade fallet eftersom han ansåg att en avspärrning inte liknar de övriga punkterna, inte heller liknar det förarbetenas exempel på vad som kan hänföras till punkt 8. De tidigare fallen som domstolen hänvisar till ger visserligen stöd för att ersättning ska utgå för de omständigheter som förelåg, dock inte enligt 3 § punkt 8 miljöskadelagen. Syftet med lagen var att öka möjligheterna för de skadelidande att utfå ersättning, det betyder dock inte att störningar till följd av avspärrningsanordningar inte kan bedömas enligt andra principer än de i miljöskadelagen. Hellner ansåg dessutom att domstolen har byggt sitt resonemang på en ”kedja av svaga argument” och att det kan ses som ett ”extremt exempel på lagtolkning genom förarbeten”.¹⁹²

Eriksson, som verkar följa föredragandens resonemang, ifrågasätter liksom Hellner likheten mellan den i målet aktuella störningen och de som finns i punkterna 1-7 eller i förarbetena. Eriksson ser därför avgörandet som en utvidgning av området för tillämpningen av punkt 8 som inte var tänkt vid lagens tillkomst. Dessutom anser han att avgörandet försvårar tillämpningen av punkt 8 eftersom gränsen har blivit uppluckrad och gränsen för det strikta ansvaret har suddats ut.¹⁹³

Drygt tio år efter domen klargjordes frågan om den i doktrinen påstådda utvidgningen av tillämpningen av punkt 8. I fallet NJA 2007 s. 663 ställs en gräns för det strikta ansvaret för annan liknande störning och punkt 8.

5.3 NJA 2007 s. 663 - Trossings

Verksamheten hos Trossings Glas bestod av förädling av glas och för ändamålet användes en gasol driven ugn. En explosion inträffade till följd av att gasol hade läckt ut i lokalerna och därefter antänts, varpå hela byggnaden totalförstördes. Branden spred sig även till byggnader i närheten som fick omfattande skador. Ägarna till dessa byggnader krävde ersättning av Trossings enligt 32 kap. 3 § 8 p. MB för annan liknande störning.

Inledningsvis anförde HD att verksamheten som sådan inte kan medföra strikt ansvar utan stöd av lag. Enligt 1969 års lag var förutsättningen för ansvar att skadan orsakats av vad som betecknades som miljöfarlig verksamhet. I den nya lagen är det dock enbart sättet som skadan uppkommit på är av betydelse. Den tidigare regeln om att helt tillfälliga störningar ej

¹⁹² Hellner, JT Nr 1997/1998.

¹⁹³ Eriksson, (2006) s. 388.

innefattades stämde väl överens med den klassiska uppfattningen om immissionsbegreppet. Det ansågs dock av sociala skäl vara viktigt att skadelidande kunde få ersättning även för tillfälliga skador. Ordalydelsen i punkt 8 medför en begränsning i att inte alla störningar orsakade av en verksamhet kan innefattas. Störningen ska vara liknande dem som anges i paragrafens övriga punkter. Punkt 1-2 och 4-7 utgör immissioner i vid bemärkelse. HD klargjorde även att Avspärrningsfallet inte skulle tolkas som en utvidgning av omfattningen av punkt 8. Domen skulle istället tolkas så att störningen bestod av gatuarbeten, vilket typiskt sett kan leda till sådana olägenheter som anges i 3 §. Allmänna principer om att en störning ska ha varit en påräknelig följd av den verksamhet som förorsakat störningen kan begränsa tillämpningsområdet för punkt 8. En brand som sprider sig från en fastighet till en annan har traditionellt ansetts inte föranleda skadeståndsansvar enligt regler för immissioner, såvida branden inte orsakats av en mer varaktig gnistbildning eller dylikt. Spridningen av en brand skiljer sig alltför mycket från de störningar som brukar hänföra sig till immissioner. Trossings kan därför inte åläggas ansvar på den grunden. Trossings Glas verksamhet kan inte heller anses medföra en speciell explosionsrisk som skulle medföra ansvar för sprängning enligt 4 §.

5.3.1 Kommentar i doktrin avseende Trossings

Andersson anför att en skada som kausalt kan kopplas ihop till någon med strikt ansvar inte medför automatisk skadeståndsskyldighet för denne. För att bedöma om skadeståndsskyldighet ska åläggas måste den aktuella regelns skyddsändamål beaktas samt ”den typiska faran”. Den typiska faran, alltså den fara som har motiverat ett strikt ansvar, ska ha förverkligats för att strikt ansvar ska bli aktuellt. Andersson framför dock att när ansvaret har varit kopplat till försäkring har tillämpningen av det strikta ansvaret gått utöver den typiska faran och fler har kunnat åtnjuta skydd av strikt ansvar.

För att kunna finna gränsen för det strikta ansvaret bör man se till den skadebringande verksamhetens art. Trossings verksamhet ansågs ju inte vara av sådan art att den medför en sådan fara för explosion att 4 § skulle bli tillämplig. Andersson anser att detta uttalande klargör att regeln inte ska tolkas på ett extensivt sätt.

Enligt Andersson bör man skilja på så kallade essentiella respektive accidentiella faroegenskaper. Endast om essentiella faroegenskaper föreligger ska ansvar för skada gälla, alltså om nödvändiga och fundamentala egenskaper hos verksamheten utgör fara. Applicerat på Trossings fall skulle det föreligga om deras verksamhet gick ut på att förvara gasol eftersom det var gasolen som orsakade explosionen.

Andersson instämmer med domstolen i resonemanget om att med begreppet annan liknande störning följer en viss begränsning, alla fall kan inte falla därunder. Det är inte skadans karaktär av att vara ett engångstillfälle som är avgörande utan det som är avgörande är sättet som skadan uppkom på. Dock ser han en ytterligare anledning till varför att brand-spridning är undantaget. I dessa fall intar verksamhetsutövaren själv rollen som offer medan de typiska immissionerna är sådant som främst drabbar andra.¹⁹⁴

5.4 Avspärrningar och byggarbeten

Under tiden mellan Avspärrningsfallet och Trossings förekom andra fall som berörde avspärrningar och andra störningar på grund av diverse gatu- och byggarbeten. I fallen har Avspärrningsfallet använts för att avgöra om de aktuella störningarna omfattas av begreppet annan liknande störning.

I MÖD 2002:17 fick en bensinstation kraftigt minskade intäkter på grund av att en tillfartsväg hade spärrats av för omfattande gatuarbeten utförda av kommunen. Bensinstationen krävde ersättning enligt 32 kap. 3 § 8 p. MB. Miljööverdomstolen hänvisade till Avspärrningsfallet och anförde att störningen i det aktuella målet, avspärrningen av vägen, innefattades i 32 kap. 3 § 8 p. MB. Såväl att en betydande ren förmögenhetsskada förelåg som orsakssamband ansågs visat av bensinstationen. Dock ansågs störningen komma från en samhällsnyttig verksamhet och av sådan art och omfattning att den skäligen får tålas vid en jämförelse med förhållandena på orten och i övrigt, varför skadestånd inte utdömdes.

I MÖD 2003:93 krävde ägaren till en restaurang ersättning enligt 32 kap. 3 § 8 p. MB för minskade intäkter till följd av byggnadsarbeten på en närliggande fastighet. Miljööverdomstolen anförde med hänvisning till Avspärrningsfallet att skadan i sig är ersättningsgill enligt 32 kap. MB eftersom fallen liknar varandra. Restaurangägaren ansågs dock inte ha visat orsakssamband mellan de minskade intäkterna och byggnadsarbetena, varför skadestånd inte utdömdes.

I ett fall från Miljödomstolen, M 532-03, krävde en klädbutik ersättning enligt 32 kap. MB för minskad omsättning på grund av störningar till följd av omfattande byggnadsarbeten. Arbetena hade företagits av Rival AB som bedrev hotellrörelse. De störningar som klädbutiken hade lidit av var att butiken hade skymts av bodar, containrar och en arbets hiss samt att lastbilar stått parkerade utanför butiken, men även grävningsarbeten som medfört att gatan

¹⁹⁴ Andersson, Analys InfoTorg 2007.

varit avstängd samt byggdamm och buller. Miljödomstolen anförde med hänvisning till praxis att störningarna var av det slag som anges i 32 kap. 3 § MB, innefattat annan liknande störning. Störningarna var med hänsyn till dess omfattning och längd inte att betrakta som orts- eller allmänvanliga. Den minskade omsättningen hade sin orsak i Rivals byggnadsverksamhet. För att fastställa den ekonomiska skada som klädbutiken hade lidit användes siffror från den faktiska försäljningen.

Det kan även nämnas att det i ett senare fall från Miljööverdomstolen, M 40-04, som också handlade om skador till följd av gautarbeten, inte ifrågasattes huruvida 32 kap. 3 § p. 8 MB var tillämplig eller ej. Frågan var istället om skada faktiskt förelåg och huruvida skadan skäligen borde ha tålts.

5.5 Skador till följd av nederbörd

Kraftig nederbörd orsakar inte sällan skador av olika slag. Det kan handla om skador till följd av översvämningar, okontrollerat vattenflöde, erosioner, stopp i trummor med mera. Som anförts tidigare i framställningen finns ett undantag för skador orsakade av nederbörd. Detta undantag har behandlats i ett flertal fall från miljödomstolarna.

5.5.1 Nederbörd och grävningsarbeten

I MÖD 2006:69, skolfallet, hotades en kommunal skola av översvämningsskador efter kraftig nederbörd. Kommunen utförde en grävning genom att skrapa bort asfalt för att avleda vattnet. Därefter uppstod ett okontrollerat erosionsförlopp varpå två bostadsrättshus förstördes. Bostadsrättsföreningen krävde ersättning av kommunen enligt 32 kap. 3 § 8 p. MB. Miljööverdomstolen fastslog att det handlade om verksamhet i 32 kap. MB mening eftersom även enstaka åtgärder innefattas. Översvämningsskador på grund av nederbörd omfattas inte av punkt 8. Dock var inte undantaget tillämpligt eftersom vattenflödet i det aktuella fallet ändrade riktning efter en av kommunen vidtagen specifik åtgärd. Övervägande skäl talar därför att den aktuella störningen utgör en annan liknande störning enligt punkt 8. Att betrakta det som grävning enligt 5 § var inte aktuellt. Övervägande sannolikhet för ett orsakssamband mellan åtgärden och bostadsrättsföreningens skada förelåg, varför skadestånd utdömdes.

Ett annat nederbördsfall är från Göta hovrätt i mål T 2535-06. En kommun lät utföra gatuarbeten. Ett kraftigt regn inträffade, varpå en intilliggande fastighet skadades på grund av att regnvatten strömmade från gatan och in i källarvåningen. Fastighetsägaren krävde

ersättning av kommunen för vattenskadorna enligt 32 kap. 3 § 8 p. MB. Hovrätten fastställde att verksamheten var gatuhållning, vilket kan medföra skadeståndsskyldighet enligt punkt 6 men även enligt punkt 8 enligt Avspärrningsfallet. Skadan i det aktuella fallet ansågs dock orsakad enbart av nederbörd och inte på grund av kommunens gatuhållning. Vattenflöde från en väg kan inte i sig anses utgöra en störning enligt punkt 8. Däremot kunde 32 kap. 5 § bli tillämplig, men då skulle det krävas att kommunen agerat oaktsamt och brustit i att vidta skyddsåtgärder. Fastighetsägaren kunde inte visa detta varför kommunen inte kunde åläggas ansvar för skadan.

I ett fall från Nacka tingsrätt, M 5505-07 använde sig domstolen av skolfallet. Stockholms stad hade utfört grävningssarbeten för anläggande av en cykelbana. Gropen var ca 50 m lång och hade ingen anordning för avrinning av vatten. I samband med regn trängde vatten in i en källare på en angränsande fastighet och orsakade vattenskadorna för en bostadsrättsförening. Bostadsrättsföreningen krävde ersättning enligt 32 kap 3 § 8 p. MB eftersom regnvattnet letts in på fastigheten genom yttre påverkan och inte av sig självt. Miljödomstolen anförde att översvämningsskador till följd av nederbörd visserligen undantas från annan liknande störning, men enligt skolfallet, kan översvämningsskador som orsakas av att vatten till följd av vidtagna åtgärder släpps in på fastighet anses som en annan liknande störning. I det aktuella fallet vidtogs ingen åtgärd med syfte att leda om vattnet men det utesluter inte att det är jämförbart med skolfallet. Med hänsyn till sättet det utfördes på och platsen där det utfördes är det att betrakta som annan liknande störning. Övervägande sannolikhet förelåg för att skadan orsakats av de vidtagna åtgärderna. Störningen bedömdes dock vara orts- och allmänvanlig eftersom grävning är vanligt förekommande och fyller en samhällsnyttig funktion som man får räkna med. Stockholms stad ansågs dock ha förfarit vårdslöst eftersom åtgärder kunde ha vidtagits för att förhindra skada, varför skadestånd utdömdes.

5.5.2 Nederbörd och stopp i trummor

I tre fall har stopp i trumma/kulvert behandlats. I MÖD M 3138-04 ledde ett stopp i en trumma genom en järnvägs banvall till översvämningsskador på en intilliggande fastighet. Fastighetsägaren krävde ersättning av Banverket för skadorna. Miljööverdomstolen anförde att Banverket visserligen bedrev miljöfarlig verksamhet på fastigheten. Dock hade översvämningen inget omedelbart samband med denna verksamhet och var således inte att betrakta som sådan störning som faller in under 32 kap. MB. Banverket ansågs inte heller kunna hållas ansvarigt på grund av vårdslöshet enligt 32 kap. 5 § MB.

Ett annat nederbördsfall med stopp i trumma är MÖD M 75-09. En väg för vilken Vägverket var väghållare, Riksettan, rasade ihop till följd av ett större vattenflöde efter häftig nederbörd. Utmed Riksettan låg en fastighet på vilken det låg en enskild väg med en vägtrumma under med syfte att underlätta flödet från en bäck. Vid den häftiga nederbörden kunde inte trumman hantera flödet, varför vattnet istället fördes ner till en mindre vägtrumma under Riksettan. Inte heller den mindre vägtrumman kunde hantera flödet och vattnet flödade vidare och skadade Riksettan. Vägverket krävde ersättning enligt 32 kap. 3 § 8 p. MB för skadan med grunden att den första vägtrumman inte hade underhållits på rätt sätt. Miljööverdomstolen fastställde miljödomstolens bedömning om skadans uppkomst, att underhållsansvaret låg hos fastighetsägaren ensam, att denne genom vårdslöshet åsidosatt sitt underhållsansvar och att den havererade trumman förorsakat vägraset. Domstolen anförde att skadestånd för bristande underhåll av vattenanläggningar inte ska bedömas enligt 32 kap. MB. Istället ska det enligt 11 kap. MB bedömas utefter allmänna skadeståndsrättsliga principer.

I ett annat fall från Miljödomstolen, M 2495-09 gjordes en annan bedömning avseende verksamheten. I samband med nederbörd kom vatten rinnande markledes till en fastighet och orsakade skador. Vanligtvis rann regnvattnet i en bäck och genom en kulvert på en annan fastighet på vilken ett våffelcafé bedrevs. Vid tiden för nederbörden var kulverten igentäppt av kvistar och dylikt. Fastighetsägaren krävde ersättning av våffelcaféägaren enligt 32 kap. 3 § 8 p. MB. Miljödomstolen bedömde att anläggandet av trumman i bäcken var att anse som uppförande av anläggning och således verksamhet enligt 32 kap 1 § 1 st. Det påverkade inte bedömningen att trumman anlades 30 år tidigare. Frågan var om störningen, alltså vatten som till följd av dämning i en bäck i samband med kraftig nederbörd tagit annan väg än normalt och förorsakat en översvämningsskada på angränsande fastighet kan inrymmas i begreppet annan liknande störning. Verksamheten i det aktuella fallet ansågs vara sådan att det typiskt kan orsaka störning i omgivningen enligt punkt 8. Fastighetsägaren ansågs dock inte ha visat att övervägande sannolikhet förelåg för orsakssamband mellan störning och skada. Domstolen anförde också att caféägaren hade ett underhållsansvar enligt 11 kap. 17 § 1 st. men eftersom bevisning saknades för att han skulle ha förfarit vårdslöst i sitt underhåll kunde han inte hållas ansvar på den grunden. Igensättningen bedömdes inte heller vara förutsebar, trots en varnande väderleksprognos.

5.6 Ångskador

Miljööverdomstolen har i MÖD 2002:87, tandläkarfallet, behandlat frågan om ånga från en skadad varmvattenledning som rann ner i ett golv kunde vara en störning som omfattas av 32 kap. MB. Vid ombyggnation av en tandläkarlokal skadades en vattenledning genom en borrhning i golvet varpå vatten och ånga strömmade ut. Den felaktiga borrhningen berodde på att entreprenören hade utgått från en felaktig ritning. En intilliggande lokal fick omfattande skador på inredning och varor. Frågan var om det kunde ses som markförorening enligt punkt 5 luftförorening enligt punkt 4 eller annan liknande störning enligt punkt 8. Miljööverdomstolen anförde inledningsvis att störningen inte kunde anses utgöra varken luftförorening eller markförorening. Borrhningen som orsakade läckaget och skadorna var enligt domstolen inte att anse som annan liknande störning enligt 32 kap. 3 § 8 p. Detta för att punkten omfattar ett brett spektrum av störningar och gemensamt för dessa är att de ska vara av liknande slag som nämns i paragrafens övriga punkter. Borrhning i fastighet i det aktuella fallet ansågs inte vara av liknande slag. Det förelåg därför inte skadeståndsskyldighet.

Eriksson har kommenterat fallet, dock innan Trossings, och anför att med tanke på att begreppet annan liknande störning tidigare tolkats ganska extensivt såväl i förarbetena som i HD:s praxis är detta avgörande alltför restriktivt. Som exempel anger Eriksson att det i förarbetena nämns att vattenutsläpp i vattenområde som orsakar översvämningsskador utgör annan liknande störning och att det är svårt att finna en motivering till varför vattenutsläpp i ett annat område bör behandlas annorlunda. I målet var störningen trots allt av immissionsliknande karaktär och den uppstod i omgivningen. Störningarna liknar varandra och även skyddsbehovet torde vara detsamma.¹⁹⁵

5.7 Estetiska immissioner och oro

Estetiska störningar kan som ovan nämnts grunda rätt till ersättning om de medför en omfattande miljöpåverkan. Som nämnts har NJA 1999 s. 385, Dalaröfallet, ändrat uppfattningen om estetiska immissioner. Rättsfallet kan tolkas som ett genombrott för att få ersättning för estetiska immissioner. Det har visserligen getts sådan ersättning tidigare i praxis, dock ej i fall från HD.¹⁹⁶

Omständigheterna i fallet var följande. Fyra fastighetsägare i Dalarö krävde ersättning av kommunen för skada genom immissioner orsakade av en av kommunen nyanlagd väg, dels

¹⁹⁵ Eriksson (2006) s. 387-388.

¹⁹⁶ Bengtsson, SvJT 2002 s. 34.

under själva anläggandet, dels genom den dagliga trafiken. Det handlade om buller, avgaser, vibrationer, damm, strålkastarljus, väsentligt ökad insyn, förändrade växtförhållanden, ökad vindkänslighet samt kraftig förfölning av området. Skadan bestod i att fastigheternas värde hade sjunkit till följd av immissionerna. Frågan i målet var om fastighetsägarna hade rätt till ersättning för immissionerna. Det var klart att skada av betydelse förelåg, frågan var hur den skulle värderas.

Vid undersökningen om huruvida störningarna kunde anses orts- eller allmänvanliga gjorde HD en bedömning enbart av de störningar som fastighetsägarna hade kunnat styrka, vilka var buller och den estetiska förfölningen. Inverkan av förändrade växtförhållanden samt ökad vindkänslighet prövades tillsammans med den estetiska störningen. En del diskussioner angående mätning av bullernivå hade förts i de lägre instanserna för att avgöra om nivån översteg de rekommenderade gränsvärdena. HD fastställde angående buller att den faktiska störningen ska bedömas och inte ett genomsnittsvärde, dock kan en sådan metod vara olämplig när en orts- och allmänvanlighetsbedömning ska göras. Graden av estetisk förfölning varierade för de olika fastigheterna men skadan orsakad av förfölning ansågs överskrida skada orsakad av buller eftersom riktvärdena för bullernivåer inte ansågs överskridet. Den nya vägen måste ha utgjort en betydande förändring på Dalarö och störningarna kunde därmed inte betraktas som ortsvanliga. Själva anläggandet av vägen ansågs dock som allmänvanlig. Fastigheternas värdeminskningar var påtagliga men borde ändå inte påverka skälighetsbedömningen. Med hänsyn till karaktären på Dalarö som skärgårdsmiljö har möjligheten att begagna fastigheterna på förväntat sätt ändrats i och med anläggandet av vägen. Det ansågs inte rimligt att fastighetsägarna ensamt skulle bära en så pass stor värdeminskning.

Estetisk förfölning och oro har även varit föremål för bedömning i Miljödomstolen, M 3054-04-3059-04, mastfallet. Banverket uppförde en 48 m hög mast på en fastighet. Masten användes för trafikledning och som 3G-sändare för företaget Hi3G. Ägarna till närliggande fastigheter krävde ersättning av såväl Banverket som Hi3G för de psykiska immissioner i form av oro samt för estetisk immission enligt 32 kap.3 § 8 p. MB som masten hade orsakat. Immissionsstörningarna hade enligt fastighetsägarna medfört sänkta marknadsvärden för fastigheterna vilket utgjorde en betydande ren förmögenhetsskada. Domstolen anförde att såväl estetiska störningar som psykiska immissioner innefattas i punkt 8. Det ifrågasattes inte att oro för att bo nära en mast kan föreligga hos vissa människor,¹⁹⁷ inte heller ifrågasattes

¹⁹⁷ I MÖD 2005:35, ett fall som inte rörde skadestånd, ansågs mobilmaster vara miljöfarlig verksamhet enligt 9 kap. 1 § MB. Domstolen anförde att det räcker med att användningen kan medföra en olägenhet för omgivningen och att det finns en risk för att mobilmaster kan ge upphov till psykisk oro hos närboende. Domstolen fastställde

den estetiska störningen. Bedömningen om det faktiskt förelåg en ersättningsgill skada gjordes med ledning av såväl avståndet till störningskällan som exponeringen av densamma från respektive fastighet. Miljödomstolen fann att det inte för någon av fastigheterna fanns någon påvisbar värdepåverkan vid tillämpning av den värderingsmodell som åberopats av svarandena i målet, varför ersättningsgill skada inte förelåg.

5.8 Minskat boendevärde

I två fall har minskat boendevärde behandlats. Dessa handlar dock mer om bedömningen om skadorna ifråga var ersättningsgilla enligt 32 kap. MB.

I rättsfallet NJA 2000 s. 737 fick boende utmed Arlandabanan ersättning för minskat boendevärde. Byggarbetet utmed Arlandabanan medförde buller, damm och byggtrafik. De boende var tvungna att städa och tvätta oftare och de kunde inte utnyttja sina fastigheter i full omfattning. Inskränkningarna i boendemöjligheterna och värdet av det extra arbete de boende måst företa ansågs vara av ekonomisk natur och ha betydelse. Bengtsson anförde angående fallet att det förelåg en klar skillnad mot förlust av affektionsvärde och liknande skadeverkningar som inte anses ersättningsgilla.¹⁹⁸

Ett annat fall är MÖD 2005:17 där en hyresgäst krävde ersättning för minskat boendevärde på grund av buller samt för kostnader att minska bullerstörningen. Frågan var om det minskade boendevärdet i en förhyrd bostadslägenhet var att anse som en ersättningsgill skada enligt 32 kap. MB. Miljööverdomstolen anförde att minskat boendevärde utgör former av ren förmögenhetsskada. Domstolen hänvisade till Arlandafallet att störningar som medför inskränkningar i en fastighetsägares boendemöjligheter utgör följdskador av ekonomisk natur som är ersättningsgilla enligt 32 kap. MB. En hyresgäst däremot, betalar en hyresavgift för att hyresvärden ska tillse att bostaden är i gott skick för det avsedda ändamålet. En hyresgäst ska således framföra klagomål till hyresvärden och beror störningarna på annan än hyresvärd är det upp till hyresvärden att rikta talan mot den som vållar störningen. Ett dylikt fall ska behandlas enligt jordabalken 12 kap. och den kärende har inte lidit ersättningsgill skada enligt miljöbalken.

att en verksamhet som faller in under någon av de punkter som anges i 9 kap. 1 § MB är att beteckna som miljöfarlig, även om verksamheten inte är farlig för miljön.

¹⁹⁸ Bengtsson, SvJT 2002 s. 34.

6 Analys

6.1 Introduktion

För att en skadelidande ska kunna få ersättning enligt 32 kap. MB krävs som framgått att en rad olika faktorer ska vara uppfyllda. Det ska finnas en verksamhet som bedrivs på en fastighet och någon därifrån som kan hållas ansvarig. Störningen ska ha orsakat skada i verksamhetens omgivning och såväl störningen som skadan ska vara av ett visst slag. Är det en ren förmögenhetsskada ska den inte vara bagatellartad. Därtill ska inte störningen vara orts- eller allmänvanlig och om den ändå är det krävs att störningen inte skäligen bör tålas. Det ska dessutom visas en övervägande sannolikhet för orsakssambandet mellan störning och skada. I många fall kan dessa faktorer falla på plats utan att kräva en särskild bedömning. I andra fall kan tveksamhet infinna sig om faktorerna verkligen är för handen. Är det punkt 8 och annan liknande störning i 3 § som har åberopats av den skadelidande är möjligheten till ersättning många gånger oviss eftersom det föreligger en oklarhet om vad som kan tänkas omfattas av punkten och således hur långt det strikta ansvaret sträcker sig. Störningar enligt punkt 8 kan också medföra svårvärdeliga skador vilket komplicerar ersättningsförfarandet ytterligare. Vägen till ersättning för den skadelidande kan således inte vara helt enkel alla gånger.

6.2 Begreppsproblematik

När det talas om skadestånd för miljöskada enligt 32 kap. MB finns det en del terminologiska oklarheter. Begreppsproblemen som jag kommer ta upp i detta avsnitt är visserligen inget som direkt diskuteras i doktrin eller praxis, men som ändå blir påtagligt när ämnet studeras. Därefter, i den resterande delen av analysen kommer fokus ligga på det största begreppsproblemet i denna uppsats, nämligen ”annan liknande störning”.

6.2.1 Miljöskada

Redan i rubriken till såväl ämnet som lagtexten finns det första begreppet som kan uppfattas som oklart, nämligen miljöskada.¹⁹⁹ Enligt doktrinen finns inget behov av att definiera begreppet ur skadeståndssynpunkt eftersom de skador som avses framgår av lagtexten. Sandvik har dock framfört att en definition skulle kunna vara av betydelse. Det kan ifrågasättas, särskilt med tanke på denna uppsats syfte, om det verkligen inte finns något behov av

¹⁹⁹ Se avsnitt 2.4.1 och 4.

en definition samt om de ersättningsgilla skadorna verkligen framgår av lagtexten. Det framstår dock inte som uppenbart att en definition av rubriken skulle underlätta tolkning av vad som kan ersättas enligt 32 kap. MB och särskilt enligt 3 § 8 p. Trots detta finner jag det motiverat att föra en diskussion om betydelsen av detta begrepp, dels begreppets innebörd, dels dess betydelse för 32 kap. MB.

Om en definition av miljöskada ska tas fram skulle vägledning kunna hämtas från en ren språklig definition, skada på miljön. I nationalencyklopedin definieras ordet miljö som *”miljö är omgivningen, alltså allt det som finns runt omkring oss. Man använder ofta ordet miljö när man talar om den yttre miljön, till exempel naturen. Men miljö kan också vara sådant som har att göra med hur vi känner oss.”* Denna definition torde inte framstå som särskilt främmande. När det däremot talas om miljöskada tänker antagligen de flesta istället på de typiska miljöskadorna, det vill säga olika slags föroreningsskador och skador i naturen, och inte skada av psykisk karaktär. Eftersom 32 kap. MB ersätter exempelvis psykiska immissioner kan kapitlet därför ge intrycket av att omfatta mer än bara miljöskador, vilket även är uppfattningen i doktrinen. Vid läsning av miljöbalkens portalparagrafer ges intrycket att miljöbalken syftar till att skydda miljön i vidsträckt bemärkelse, men med extra tryck på skydd av naturen för nästkommande generationer. Detta skulle kunna ge en fingervisning om hur 32 kap. MB ska tolkas i stort och vad som avses med miljöskada. Regeringen har dock, som nämnts, velat begränsa portalparagrafernas betydelse för skadeståndsreglerna så att dess hänsynsregler främst ska gälla för åtgärder som har *”reell betydelse för miljön”*. Vad exakt som avses med reell betydelse för miljön går givetvis att diskutera, men det som avses torde främst vara skador som påverkar miljön långsiktigt och inte enbart miljön för en enskild. Eftersom 32 kap. MB sägs omfatta mer än de typiska miljöskadorna ska hänsynsreglerna således inte tillämpas för kapitlet. Detta ger ett visst intryck av att 32 kap. MB är ett relativt självständigt kapitel i MB och dess placering i balken kan då ifrågasättas.

Det kan här påminnas om att skadestånd för miljöskador ligger någonstans mellan skadestånds rätt och miljö rätt. Fransson belyser skillnaden mellan de två rättsområdena: miljö rätten består av eftersträvansvärda mål och principer²⁰⁰ medan skadestånds rätten kan sägas fokusera på tydliga definitioner och begrepp varunder skadan ska placeras in. Skadestånds rätten kan, enligt Fransson, även sägas vara mer individorienterad än miljö rätten.²⁰¹ För att förstå begreppet miljöskada, men även 32 kap. MB, måste enligt min mening, hänsyn tas till den speciella placeringen mellan två rättsområden.

²⁰⁰ Dessa presenteras i avsnitt 2.4.

²⁰¹ Se Fransson, s. 207.

Den allmänna skadeståndsrätten och SkL spelar en betydande roll för 32 kap. MB ifråga om definition av person-, sak- och ren förmögenhetsskada, skadeståndets storlek, jämkning och så vidare. Det betyder dock inte att resterande bedömning ska ske utifrån allmänna skadeståndsrättsliga regler. Vid tveksamheter angående vad som skäligen bör tålas skulle portalparagraferna, enligt min uppfattning och med bortseende från regeringens begränsning, kunna tjäna som tolkningshjälp. Dock är det tveksamt hur stor tolkningshjälp det skulle kunna medföra i praktiken. Det skulle åtminstone kunna ge en fingervisning om vad som betecknar en miljöskada. Vid tolkning av 32 kap. MB kan således placeringen mellan två rättsområden ses som någonting positivt eftersom nytta kan dras från båda områdena. Att en skada faktiskt passar in mellan dessa områden torde också vara ett krav för att en miljöskada ska föreligga. För att djupare förstå vad miljöskada i 32 kap. MB verkligen avser och vad som utmärker miljöskador krävs dock en djupare analys av de störningar som omfattas av kapitlet.

Det kan även sägas några ord om rubriken till 32 kap. MB som säger att *vissa* miljöskador ersätts. Denna begränsning torde ta sikte på de skador som uttryckligen undantas från kapitlet, det vill säga de skador som anges i 2 §²⁰². Rubrikens begränsning torde således inte ge upphov till några tolkningssvårigheter.

6.2.2 Skada och störning

I ovan anförda resonemang kan även en annan terminologisk oklarhet uppmärksammas, se inledningen i föregående avsnitt. Även om ett tydliggörande kanske inte skulle underlätta tolkningen av annan liknande störning kan det ändå vara värt att uppmärksamma denna oklarhet. Det handlar om begreppet skada respektive begreppet störning. Begreppen används ibland som synonymer i miljöskadesammanhang, vilket, enligt min mening, leder till en viss konfundering om vad som faktiskt avses. Det kan också krångla till förståelsen av 32 kap. MB eftersom det vid tillämpning är viktigt att kunna skilja på störning och skada.

När begreppet skada används i dessa sammanhang ges ofta intrycket att en särskild skadetyper i SkL:s mening avses, såsom sakskada, ren förmögenhetsskada och personskada, fastän det egentligen tar sikte på ett skadeförlopp. En vanlig mening i dessa sammanhang kan tjäna som exempel, ”skador som kan anses falla in under punkt 8”. Då talas det om störningen, eller själva skadeförloppet, och inte huruvida resultatet av skadeförloppet, alltså skadan, verkligen utgör en ersättningsgill skada enligt 1 §. Begreppskonfunderingen kan ha sin grund i att reglerna ligger nära SkL och att fokus av ren vana läggs på skadan istället för

²⁰² Joniserande strålning eller inverkan av elektrisk ström från elektrisk anläggning.

på olika störningar som sedan leder till skada. Vid tillämpning av bevisreglerna och orts- och allmänvanlighetskriterierna särskiljs begreppen dock på ett betydligt tydligare sätt. Till exempel genom regeln att själva störningen ska ha varit ovanlig, inte själva skadan. I bevisregeln sägs att såväl störning som skada ska visas, men att övervägande sannolikhet krävs för orsakssambandet där emellan. Ibland skiljs de två begreppen således åt på ett tydligt sätt medan det i andra sammanhang inte görs någon skillnad.

Detta kan även kopplas ihop till begreppsproblematiken med miljöskada. Miljöskada kan ge intrycket av att vara en ytterligare skadetyper utöver de som finns i SkL, vilket är diskutabelt.

6.3 Annan liknande störning

Begreppet annan liknande störning är ett allmänt begrepp. Det är möjligt att begreppets vida formulering har motiverats med resonemanget om att kraven som ställs på miljön ändras med tiden, likaså teknikens utveckling. Genom att hålla begreppet så pass brett öppnar man således upp för nya typer av störningar som inte var väntade vid lagens tillkomst. Den praktiska betydelsen av denna öppenhet är dock diskutabel och den säger ingenting om vad som ska anses omfattas av begreppet. Det torde inte heller vara den huvudsakliga anledningen till begreppets formulering.

Att störningen inte ska vara hänförlig till paragrafens övriga punkter är uppenbart, varför fokus inte kommer att läggas på detta ord. Begreppet "liknande" har däremot ifrågasatts avseende dess betydelse och domstolens tillämpning av begreppet. Problemen med det tredje ordet "störning" är närliggande varför dessa begrepp till stor del behandlas tillsammans. Först vill jag dock framföra de tolkningssvårigheter som begreppet "liknande" har medfört.

6.3.1 Begreppet "liknande" i praxis och doktrin

I några av de redovisade målen där 32 kap. 3 § 8 p. MB har åberopats, till exempel Trossings och tandläkarfallet, har krav uttryckligen ställts på att den aktuella störningen ska likna störningarna i punkt 1-7 för att omfattas av punkt 8. Det gjordes därför en bedömning om störningarna i de aktuella målen var att anse som liknande eller ej. Störningen ska givetvis inte vara så pass lik att den kan hänföras direkt till någon av punkterna 1-7.

I andra fall nämns inget särskilt om likhet. Ibland beror det, enligt min uppfattning, helt enkelt på att det inte föreligger något tvivel om att störningen är att hänföra till punkt 8, till

exempel i fallen som behandlar estetiska och psykiska immissioner. De huvudsakliga problemen i dessa fall handlade snarare om skada verkligen hade uppstått och hur den skulle värderas. I Avspärrningsfallet däremot var det inte tydligt att den aktuella störningen skulle omfattas av punkt 8, trots detta diskuterades inte likhet. Istället togs hänsyn till äldre praxis samt att ett brett spektrum av störningar ska inbegripas i annan liknande störning. Detta medförde att målet blev kritiserat i doktrinen eftersom gatuarbeten och avspärrningar inte ansågs likna de störningar som upptas i punkterna 1-7. Målet tolkades därför i doktrinen som en utvidgning av det strikta ansvaret. Avspärrningsfallet påverkade sedermera domstolens bedömning i de efterföljande mål som också behandlade gatu- och byggarbeten. Dessa störningar bedömdes jämförliga med de i Avspärrningsfallet varför även dessa ansågs falla in under punkt 8.

Uppfattningen om begreppet ”liknande” är inte enhetlig i doktrinen. Larsson anför till exempel att ”alla andra störningar” ska innefattas i begreppet. Det vore dock märkligt om tyngdpunkt ligger på ordet ”alla” i hennes formulering. Det har framför allt ifrågasatts om de exempel avseende punkt 8 som anges i förarbetena verkligen liknar störningarna i punkt 1-7, jämför till exempel buller med förföljning av landskapsbilden. Enligt Eriksson liknar de inte varandra, frågan blir då vilken roll förarbetenas exempel intar i förhållande till detta krav på likhet med störningarna i punkt 1-7. Föreligger likhet finns dock inget problem med exemplens ställning. För att utreda begreppet liknande och dess betydelse krävs en undersökning om det föreligger någon likhet sinsemellan störningarna i såväl 3 § som i förarbetenas exempel och således vad som utmärker dessa störningar.

6.3.2 Immissioner

Begreppet immission finns inte med i lagtexten. Trots detta anges både i doktrin och förarbeten att störningarna i 32 kap. MB är sådana som traditionellt brukar hänföras till immissioner. Det är ett också välanvänt uttryck i dessa sammanhang, även i denna uppsats. Dock anges inte en tydlig förklaring om vad som faktiskt avses med begreppet immission när det handlar om ersättning för miljöskador. Jag avser därför utreda begreppet.

I förarbetena till 1969 års miljöskyddslag anfördes att ordet immission härstammar från den romerska rätten och brukar användas som en samlingsbedömning för vissa slag av störande inverkan mellan fastigheter. Traditionellt sett skulle endast störningar med viss varaktighet hänföras till immissioner och denna varaktighet var också det som utmärkte immissioner.²⁰³ I

²⁰³ Prop. 1969:28, s. 41 ff, 358.

dessa förarbeten förekommer ordet frekvent men det tog sig inte uttryck i lagtexten. Istället angavs ersättningsgilla störningar med exempel,²⁰⁴ likt dagens utformning av lagen.

Att begreppet immission inte upptas i lagen motiverades således med att exempel ger en bättre bild om vad som kan ersättas. Omvänt skulle alltså en analys av punkterna 1-7 samt mellan dessa punkter och förarbetenas exempel kunna ge en förklaring om vad som utmärker en immission och således störningarna i 32 kap. MB.

6.3.2.1 Likhet mellan störningarna i punkt 1-7

En sak som punkt 1-7 har gemensamt är att de alla är mätbara på olika sätt. Det går exempelvis att mäta ljudnivå för buller, hur ren luften är och så vidare. Att mätbarhet skulle utgöra ett avgörande rekvisit är dock tveksamt eftersom exempelvis en psykisk immission, som uttryckligen omfattas av punkt 8, inte kan mätas helt objektivt. Punkt 8 skulle dock kunna sägas innefatta omätbara störningar, eller åtminstone svårämbärliga störningar, vilka istället skulle föranleda en bedömning i det enskilda fallet. Detta ger dock ingen information om vilka störningar som faktiskt ska omfattas av punkt 8. En annan gemensam nämnare för dessa störningar som kan tjäna som vägledning vid tolkning torde således finnas. Mätbarheten kan dock bli av praktisk betydelse för skadebedömningen och tjäna som hjälp vid bevisning.

Det kan också sägas att störningarna som uppräknas har karaktären av att vara varaktiga, vilket stämmer överens med immissionsbegreppet såsom det framfördes i förarbetena till 1969 års lag. I och med att även tillfälliga störningar numer även omfattas av 3 § kan således det klassiska immissionsbegreppet sägas ha ändrats eller frångåtts. Detta var något som domstolen tog upp i Trossings, ett fall jag återkommer till nedan.

6.3.2.2 De gemensamma faktorerna enligt min uppfattning

Enligt min uppfattning är varaktigheten ett viktigt nyckelord för att förstå annan liknande störning men även 3 § i sin helhet, trots att tillfälliga störningar numer omfattas. De störningar som enligt min tolkning ska omfattas av annan liknande störning är sådana att de ska kunna vara varaktiga eller regelmässigt återkommande. Störningarna i punkt 1-7 har som nämnts

²⁰⁴ De exempel som angavs i 1 § var:

1. ”utsläppande av avloppsvatten, fast ämne eller gas från mark, byggnad, anläggning i vattendrag, sjö eller annat vattenområde,
2. användning av mark, byggnad, eller anläggning på sätt som eljest kan medföra förorening av vattendrag, sjö eller annat vattenområde, om användningen ej utgör byggande i vatten,
3. användning av mark, byggnad eller anläggning på så sätt som kan medföra störning för omgivningen genom luftförorening, buller, skakning, ljus eller annat sådant, om störningen ej är helt tillfällig.”

I sista stycket angavs att ”åtgärd eller användning som enligt vad nu sagts omfattas av lagen kallas miljöfarlig verksamhet.”

också den karaktären. Med borttagandet av undantaget för tillfällighet torde således inte krävas att störningen faktiskt är varaktig i det aktuella fallet. Det viktiga är att den är av sådan karaktär att den *kan* vara varaktig. Är den aktuella störningen av sådant slag att den till sin karaktär inte kan vara varaktig, nedan rent tillfälliga, bör den alltså, enligt min mening, inte omfattas av 3 §. På så sätt behålls det klassiska immissionsbegreppet, alltså att en immission är någonting varaktigt. Annars torde tillämpningsområdet kunna bli alltför vidsträckt. Verksamhetsutövare skulle då få bära ett strikt ansvar för skador som inte är en följd av att miljön har störts. Ansvaret skulle också kunna sägas grundat på att de är verksamhetsutövare, vilket inte torde vara syftet. Om helt tillfälliga störningar ändå kan sägas omfattas intar också brandundantaget en konstig ställning, vilket jag kommer behandla ytterligare ifråga om fallet Trossings.

Enligt min uppfattning hör miljö ihop med varaktighet, varför helt tillfälliga störningar inte enligt min åsikt påverkar miljön. För att förklara mitt ställningstagande kan jag belysa det med ett exempel. Om en verksamhetsutövare i min närhet avfyrar ett pistolskott finner jag det främmande att hävda att miljön har blivit störd. Om verksamheten istället utgörs av en skjutbana vilket medför att jag dagligen störs av pistolskott kan jag hävda att miljön är störd. Miljö är således i mina ögon någonting som är sammankopplat till varaktighet eller något regelmässigt återkommande.

Ett annat viktigt begrepp, eller mening, för att förstå 32 kap. 3 § MB är ”verksamhet som orsakar skador i sin omgivning”. Det nämndes ovan att miljö är omgivningen, alltså allt det runt omkring oss. Av detta kan utläsas att störning i omgivningen alltså är en störning i miljön. Leder det sedan till skada torde det alltså kunna kallas för miljöskada. Omgivningen är således ett mycket viktigt begrepp i dessa sammanhang eftersom det är omgivningen som är i fokus och inte enskilda personer. När enskilda befinner sig i omgivningen eller utgör en del av denna kan de lida skada. Här belyses återigen skillnaden mellan miljörett och skadeståndsrätt. Miljöretten har principer om att upprätthålla och sträva efter en god miljö, eller omgivning, för kommande generationer medan skadeståndsrätten fokuserar på individer.

För att omgivningen ska lida av en störning krävs enligt min tolkning att störningarna inte är riktade²⁰⁵ mot en eller flera enskilda utan mot just omgivningen. Störningarna i punkt 1-7 är, enligt min uppfattning, sådana att de normalt påverkar omgivningen på detta sätt, att de har en vad jag kallar allmänriktad effekt. Denna effekt ”råkar” sedan drabba en enskild som befinner sig i omgivningen. Kopplingen mellan verksamheten och den skadelidande är inte

²⁰⁵ Med ordet riktad avser jag inte någon form av uppsåt eller avsikt utan snarare en ”färdväg”.

”direkt” eller ”sluten” och jag talar här inte om orsakssamband. En luftförorening påverkar exempelvis inte enbart luften för en enskild utan det är luften som omger verksamheten som påverkas. Liknande resonemang kan föras om de andra störningarna i punkt 1-7. Givetvis kan det förhålla sig så att bara en eller ett fåtal personer faktiskt befinner sig i omgivningen och således påverkas av störningen. Av dessa behöver inte heller samtliga lida skada. Inget krav på att det är mer än en person som faktiskt påverkas finns således. En markförorening, men även de andra störningarna, kan också tänkas vara begränsad i sin verkan till en viss del av omgivningen, till exempel en villatomt. Det är då inte lika uppenbart att det är omgivningen som har drabbats. Dock ser jag dessa fall som att villaägaren ”råkar” befinna sig just på den delen av omgivningen som har påverkats. Störningen har ändå karaktären av att påverka omgivningen och den har inte heller varit riktad mot villaägaren.

Omgivningsrekvisitet är alltså enligt min mening mycket viktigt för att särskilja skador enligt 32 kap. MB från andra skador. När omgivning diskuteras i doktrinen fokuseras det dock mer på vem som ska anses ha befunnit sig i omgivningen eller inte, vilket även det kan vara problematiskt.

Enligt min mening ska det alltså föreligga en störning som sedan drabbar omgivningen för att därefter leda till skada för en eller flera enskilda. Det är också detta i samband med varaktighet jag betraktar som miljöskada. En illustration kan förhoppningsvis underlätta förståelsen för mitt resonemang.

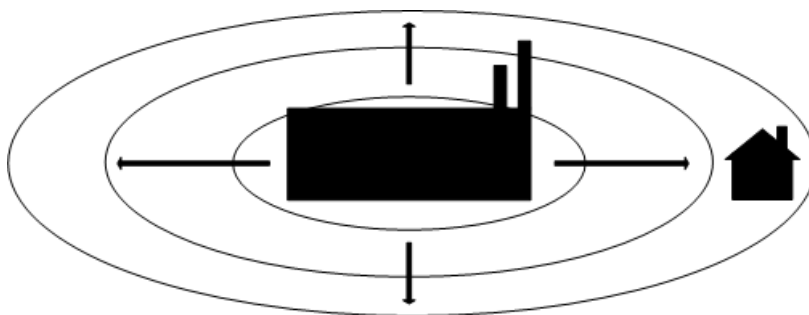

Fig. 1 Byggnaden i mitten representerar en verksamhet. Den medför störningar i sin omgivning. Cirklarna och pilarna symboliserar omgivningen och de störningar som ”utsöndras” från verksamheten. Huset symboliserar den som ”råkar” drabbas av dessa störningar för att denne befinner sig i omgivningen. Om denne lider sak-, person- eller ren förmögenhetsskada kan ersättning krävas från verksamheten.

För att koppla ihop detta till själva immissionsbegreppet förstår jag det som att verksamheten emitterar (utsänder) störningar som leder till en immission (påverkan) för en mottagare. En immission torde således vara en störning som har en viss verkan. Det kan också uttryckas så

att det är fråga om att störningen har verkan, alltså leder till skador, på sin omgivning (luft, vatten, mark, flora och fauna samt byggnationer, maskiner, fordon och saker) samt ha verkan på den som är berörd av detta (person, juridisk eller fysisk). Detta förklarar ytterligare det jag betraktar som miljöskada.

Skillnaden från skador som inte omfattas av 32 kap. MB är således att skador som inte omfattas har en mer "direkt" och "enkelriktad" koppling mellan skadevällare och skadelidande och varaktighet spelar ingen roll. Det är en, eller flera, enskilda som lider skada, inte omgivningen. Fokus läggs som nämnts på individen istället för på omgivningen. Nedan har jag försökt illustrera en skada som inte betraktas som miljöskada, jämför gärna med föregående bild.

Fig. 2 Byggnaden till vänster avser en verksamhet som orsakar en skada för någon som symboliseras av huset. Omgivningen förblir opåverkad och den allmänriktade effekten uteblir.

Givetvis kan gränsfall uppstå där det inte är lätt att avgöra om det är omgivningen eller enbart en eller flera enskilda som har påverkats på så sätt som nyss beskrivits. Dock kan, enligt min mening, bedömningen underlättas om detta resonemang tas i beaktning.

6.3.2.3 Likhet mellan exemplen i förarbetena samt mellan exemplen och punkt 1-7

Störningarna i punkt 1-7 har alltså den karaktären att de är, eller kan vara, varaktiga och kan påverka omgivningen på det sätt som ovan anförts. Frågan är nu om detsamma kan sägas om de exempel som tas upp i förarbetena angående punkt 8. Vid en första anblick av förarbetenas exempel ges intrycket att dessa är av mycket skilda slag. Det talas om såväl bisvärmar som dagligen flyger över en grannfastighet som gnistor och mycket mer.

Även de i förarbetena nämnda störningar kan dock sägas kunna utgöra varaktiga störningar. I biexemplet styrks detta i och med att bisvärmen *dagligen* flyger över en grannfastighet och stör, varaktigheten har alltså markerats. Störningarna i exemplen har också karaktären att de kan påverka omgivningen. Enligt min uppfattning utgör de, liksom störningarna i punkt 1-7, skador som *typiskt sett* påverkar just omgivningen. Köld är till exempel något som sprider sig runt köldkällan och ut i dess omgivning, samma sak torde gälla för exempelvis

hetta. Även spridning av bakterier, virus och andra smittoämnen samt obehag av djur kan alltså enligt min uppfattning vara sådana att de är varaktiga samt påverkar omgivningen. Samma sak torde kunna sägas om gnistor, hetta, köld, starkt ljussken och liknande. Det torde inte räcka att dessa störningar föreligger, de måste påverka omgivningen. Psykiska och estetiska immissioner upptas också som exempel på annan liknande störning. Dessa intar dock en särställning jämfört med de andra störningarna, varför dessa immissioner förtjänar att uppmärksammas separat i nästkommande avsnitt.

Exemplen är som nämnts inte heller uttömmande och det sägs även att ett brett spektrum av störningar ska omfattas av punkt 8. Detta torde avse att många olika situationer och omständigheter kan ligga till grund för en annan liknande störning. Med begreppet liknande torde alltså avses att så länge en störning har liknande karaktär som störningarna i punkt 1-7 samt i exemplen, alltså möjlighet till varaktighet eller regelmässigt återkommande samt verkan på omgivningen så ska den anses omfattas av 3 §. Uppstår skadan på detta sätt och inte är hänförlig till punkt 1-7 utgör den en annan liknande störning enligt punkt 8. Larsson uttryck om att alla andra störningar ska innefattas i punkt 8 är således inte helt missvisande. Alla tänkbara störningar kan således omfattas, så länge de liknar störningarna i punkt 1-7 till sin karaktär. Det har även uttryckts att störningar som inte är att hänföra till immissioner har ansetts omfattas av punkt 8. Detta torde dock ta sikte på att tillfälliga störningar numer omfattas.

6.3.2.4 Psykiska immissioner

I förarbetena anges också att psykiska immissioner ska omfattas av punkt 8. Dessa får dock anses inta en särställning i förhållande till de andra störningarna i och med deras speciella egenskaper. Oro, obehag, nervositet och andra åkommor som kännetecknar psykiska immissioner är olika former av upplevelser hos människor. Varför dessa upplevelser anses vara omfattade av punkt 8 kan diskuteras. Visserligen finns ordet immission i själva begreppet men frågan är på vilket sätt psykiska besvär av detta slag kan kvalificeras som en immission. Verksamheten medför ingen synbar eller påtaglig verkan på omgivningen och det kan diskuteras huruvida det verkligen är omgivningen som påverkas eller om det enbart är enskilda som påverkas.

Oro, obehag och så vidare, nedan benämns enbart oro, är människors bedömning av en risk. Startar en verksamhet i vår omgivning som vi bedömer som extra riskfylld kan även oro uppstå för att risken infrias. Dock är det inte säkert att alla bedömer denna nya verksamhet

som extra riskfylld, dessa personer lider då troligen inte heller av oro eller obehag på grund av verksamheten. Verksamheten genom sin existens kan sägas medföra en risk som får sin verkan, och således medför oro, när den träffar personer som befinner sig i dess omgivning. Det kan därför enligt min mening sägas att det är en störning och inte enbart något som är helt och hållet subjektivt och självförvållat.

Det finns en skillnad mellan grundad respektive ogrundad oro. Är oron grundad, till exempel genom den allmänna uppfattningen om att en viss verksamhet är skadlig eller på vetenskapliga fakta, kan den enligt min mening klassas som allmänriktad eftersom de som befinner sig i omgivningen troligen upplever en viss oro eller åtminstone framstår det inte som främmande att andra känner oro. Även verksamhetsutövaren torde känna till att dennes verksamhet kan medföra oro och kan således betraktas som en påräknelig följd av verksamheten. Grundad oro bör således omfattas av punkt 8, vilket även är uppfattningen i doktrinen. Är oron istället ogrundad för att personen ifråga är exempelvis nervöst lagd kan den således inte anses allmänriktad utan snarare rent subjektiv. Individen påverkas, inte omgivningen vilket medför att personer i omgivningen kan vara helt oförstående till oron. En ogrundad oro torde inte heller anses som en påräknelig följd av verksamheten. Det torde således krävas att oron är grundad för att den ska anses påverka omgivningen och inte enbart påverka en enskild. Annars utgör den enligt min mening inte en psykisk immission.

Att en psykisk immission kan vara varaktig råder det ingen tvekan om och det får nästan sägas vara en förutsättning för att skada ska kunna uppstå. Är det en specifik händelse som har föranlett oron är det verksamheten som är av tillfällig art men oron kan bestå, till exempel om skadeverkningarna av händelsen ännu är okända. Den psykiska immissionen är alltså i dessa fall varaktig.

En psykisk immission är också speciell eftersom den, som nämnts, kan uppstå redan innan en verksamhet har startats. I teorin kan även skada uppstå redan innan verksamheten drar igång, till exempel att fastighetsvärden minskar på grund av att allmänheten är varse om att en ny verksamhet ska starta nära ett bostadsområde. En dylik skada torde dock inte kunna bli ersättningsgill eftersom det ännu inte finns en verksamhet som störningen härrör ifrån i 32 kap. MB mening. En psykisk immission kan också drabba en väldigt stor skara av människor, vilket medför att omgivningen kan bli enorm. Det måste dock inte medföra att alla dessa lider en ersättningsgill skada. Givetvis kan även en föroreningskada drabba väldigt många, men då krävs att risken har infriats, vilket inte krävs för att en psykisk immission ska föreligga.

6.3.2.5 Estetiska immissioner

Estetiska immissioner omfattas uttryckligen av 32 kap. 3 § 8 p. MB. Dessa immissioner kan sägas vara grundade på subjektiva värderingar och det är därför inte uppenbart att det faktiskt är omgivningen som är påverkad när någon åberopar att en estetisk störning föreligger. Vad som är estetiskt tilltalande och inte kan inte bedömas helt objektivt, inte heller kan finhet och fulhet mätas. Det finns dock vissa allmänna uppfattningar om vad som anses estetiskt störande respektive tilltalande. Estetik tillmäts trots sin subjektiva karaktär betydelse i samhället. Att bygglov krävs för att byta färg på en byggnad är ett exempel på detta.²⁰⁶ Att det tillmäts betydelse torde även göra det möjligt för en skada att uppstå. Hade ingen brytt sig om estetik hade exempelvis inte fastighetsvärden sjunkit på grund av en förfulning av landskapsbilden.

Resonemanget om vad som ska utgöra en ersättningsgill estetisk immission, eller rättare sagt en estetisk immission över huvud taget, kan liknas vid det om ogrundad respektive ogrundad oro som nämnts ovan ifråga om psykiska immissioner. När det föreligger en allmän uppfattning om att något utgör en förfulning av landskapsbilden, likt en grundad oro, torde den anses likna de andra störningarna som omfattas eftersom den kan sägas påverka omgivningen med en allmänriktad effekt. Finns det ingen sådan allmän uppfattning, likt en ogrundad oro, torde det således handla om en ren smaksak. Omgivningen kan då inte sägas ha påverkats eftersom störningen då ligger hos personen och inte i omgivningen. Dessutom torde inte en smaksak kunna leda till en ersättningsgill skada. Endast förfulningar grundade på en generell uppfattning torde till exempel leda till att fastighetspriser sjunker och således grunda rätt till ersättning. Det råder inget tvivel om att estetiska immissioner är varaktiga. Givetvis kan en estetisk förfulning vara även tillfällig men den torde inte kunna leda till skador.

6.3.3 Miljöskada i redovisad praxis

Det kan vara av intresse att undersöka om störningarna i praxis passar in i det ovan anförda resonemanget om vad som utgör en miljöskada. Fokus kommer främst att ligga på Avspärrningsfallet och Trossings.

6.3.3.1 Avspärrningsfallet och gatuarbeten

Avspärrningsfallet har som nämnts blivit ifrågasatt för både brist på likhet och utvidgning av det strikta ansvaret. Hellner kritiserade domstolens resonemang och anförde att det hade

²⁰⁶ Se plan- och bygglagen (2010:900) 9 kap. 2 §.

byggts på en kedja av svaga argument samt att domstolen hade tolkat förarbetena alltför extremt. Jag medger att domstolens argumentation i fallet inte var den mest utförliga och välunderbyggda, med detta sagt anser jag dock inte att störningarna var så pass olika att de inte var att hänföra till punkt 8. Anledningen till varför Avspärrningsfallet framstod som en utvidgning av det strikta ansvaret kan ha berott på domstolens användning av förarbetena, ifråga om att lagen syftar till att förbättra den skadelidandes möjligheter till ersättning, i kombination med en i övrigt icke utförlig argumentation. I Trossings besvarade domstolen dock den kritik som framförts i doktrinen. Det anfördes att avsikten inte var att utvidga ansvaret för 3 §, utan att gatuarbeten var av sådan art att den typiskt sett ger upphov till sådana olägenheter som avses i 3 §. Fokus kan således sägas ha legat på verksamhetens karaktär och inte på karaktären av de störningar som verksamheten medförde. Domstolens resonemang kan dock tolkas som att gatuarbeten med sin mobila karaktär kan anses som en störning i sig, vilket jag instämmer med. Verksamheten *och* störningen utgörs således av gatuarbeten. När en verksamhet i sig således typiskt sett ger upphov till sådana olägenheter som avses i 3 § på detta sätt ska den alltså omfattas av paragrafen. Detta kan jämföras med verksamheter som orsakar psykiska och estetiska immissioner, det är verksamhetens existens som utgör en störning. Gatuarbeten med medföljande avspärrningar finns inte nämnt som exempel i förarbetena och någon slående likhet med varken exemplen eller punkt 1-7 kan inte sägas finnas. Dock kan gatuarbeten vara varaktiga och regelmässigt återkommande samt är de, som nämnts, av sådant slag att de typiskt sett påverkar omgivningen. Med detta sagt menar jag inte att omgivningen alltid påverkas på så sätt att skada uppstår för de som befinner sig i omgivningen. Enligt min uppfattning har gatuarbeten således en liknande karaktär som störningarna i såväl exempel som i punkt 1-7.

De andra gatuarbetsfallen torde på grund av sin likhet med Avspärrningsfallet bedömas likadant ifråga om störningarna, vilket det också gjorde, dock inte ifråga om orts- och allmänvanlighet. Generellt sett torde det vara svårt för en skadelidande att komma förbi orts- och allmänvanlighetskriteriet ifråga om gatuarbeten. När det dessutom handlar om minskad inkomst torde även bevissvårigheter för orsakssamband vara svårt att visa. Det var också dessa frågor som främst diskuterades i dessa efterföljande mål.

6.3.3.2 Nederbördsfallen och tandläkarfallet

I nederbördsfallen handlade det om vattenflöden till följd av nederbörd som hade orsakat skador för någon i omgivningen. I dessa fall kan vattenflödet uppfattas som ”riktat” mot den

skadelidande på så sätt som anförts ovan. Dock har dessa vattenflöden ändå karaktären av att de kan påverka omgivningen. Har en åtgärd vidtagits och flödet därefter ändrat riktning eller att vattenflödet beror på verksamheten är det således att betrakta som en annan liknande störning.

Tandläkarfallet handlade om ett annat slags vattenflöde och kan därför, som Eriksson anført, anses likna de andra vattenrelaterade fallen. Dock bedömdes vattenläcka orsakad av en felberäknad borrning inte vara hänförlig till 3 § och annan liknande störning. Domstolen hade i fallet ingen utförlig motivering till varför den inte ansågs omfattad av 3 § utan konstaterade enbart att den inte liknade störningarna i punkt 1-7. Detta fall är i mina ögon ett typiskt gränsfall och väldigt svårt att bedöma. Dock kan det anses som att borrningen och vattenflödet tillsammans inte utgör något som typiskt sett är regelmässigt återkommande. I nederbördsfallen är det möjligt att trummorna sätts igen på nytt vid ett kraftigt regn. Det kan tyckas mindre troligt att en ytterligare ombyggnation skulle regelmässigt orsaka en liknande skada igen. Enligt min uppfattning är detta en rent tillfällig störning. Dock är detta givetvis diskutabelt och inte självklart, varför slutsatser angående detta fall är svåra att dra. Det kan också nämnas att det inte torde ha varit svårt för den skadelidande att få ut ersättning enligt SkL.

6.3.3.3 Fallet Trossings

Fallet Trossings är enligt mig ett tämligen komplicerat fall eftersom det belyser många av de problem som finns angående ersättning för miljöskador.

HD anförde i Trossings att undantaget för tillfälliga störningar passade ihop med den klassiska uppfattningen av immissionsbegreppet men att undantaget togs bort av sociala och humanitära skäl. Det anfördes därefter att immissioner medför tillfälliga, varaktiga eller regelmässigt återkommande störningar med skadlig inverkan på omgivningen. En störning enligt punkt 8 ska alltså kunna passa in under denna definition och således likna störningarna i punkt 1-7. Den klassiska uppfattningen av immissionsbegreppet är som nämnts att en immission är varaktig, varför det senare uttalandet om att immissioner medför tillfälliga störningar frångår denna uppfattning. Om HD istället menar att helt tillfälliga störningar ska betraktas som immissioner utvidgas området på så sätt som jag anført ovan. Enligt min mening bör en störning enligt 3 § alltid ha de egenskaper att de *kan* vara varaktiga eller regelmässigt återkommande men att om en sådan störning råkar vara tillfällig i det ifrågavarande målet kan den ersättas eftersom tillämpningsområdet annars kan bli alltför vidsträckt. Är den aktuella störningen av sådant slag att den inte kan vara varaktig bör den

alltså enligt min åsikt inte ersättas enligt 3 §. På så sätt behålls den klassiska uppfattningen och miljöskadebegreppet urholkas inte.

Som jag nämnt ovan får det även effekter på brandundantaget. HD nämner att undantaget traditionellt sett inte har ansetts föranleda ansvar enligt regler för immissioner eftersom händelseförloppet skiljer sig i alltför stor grad men att brandundantaget fortfarande gäller, trots att tillfälliga störningar nu kan ersättas. Om helt tillfälliga störningar ersätts saknas enligt min mening en motivering till undantaget om brand som sprider sig från en fastighet till en annan. En brand har enligt min mening inte den karaktären att den kan vara varaktig. Visst kan bränder uppstå på samma ställe flera gånger, men en och samma brand kan inte anses inte varaktig på samma sätt som de störningar som uttryckligen omfattas av 3 §. Det sägs dock att om det kommer från en varaktig gnistbildning så kan den ersättas, alltså om det föreligger varaktighet. Gnistor anges dock som en störning som ska falla in under punkt 8 och i och med gnistornas återkommande karaktär och påverkan på omgivningen utgör de en immission. Brist på varaktighet tror jag alltså var den ursprungliga motiveringen till undantaget. Om varaktighet, eller möjlighet till varaktighet, inte längre finns med som ett rekvisit för att omfattas av 3 § borde således även undantaget för brandspridning vara slopat. Det torde ha lett till att Trossings hade ålagts ansvar eftersom störningen utgjordes av en explosion med efterföljande brand som sedan spred sig till omgivningen. Undantaget strider således enligt min mening mot att helt tillfälliga störningar kan ersättas och utgången i Trossings kan därför tyckas orättvis. Andersson anförde dock att brandundantaget kan motiveras med att skadevällaren själv intar rollen som största offret och att det därför anses väl strängt att ålägga denne ansvar. Enligt min uppfattning håller inte detta. Immissioner har visserligen ofta den karaktären att verksamheten i sig förblir opåverkad eftersom den ”utsänder” störningar, dock torde detta inte alltid vara fallet. En markförorening som sker genom ett läckage kan orsaka skador även för verksamheten, till exempel om läckaget kommer från en bonde vars grödor skadas av föroreningen. För att upprätthålla ett sådant resonemang torde även krävas en slags skadebedömning även för skadevällarens sida. Skadevällaren skulle dessutom kunna undkomma ansvar om denne lyckas visa att den egna skadan är större än skadelidandens, vilket torde leda till att syftet med skadestånd går förlorat.

Domstolen anförde, som nämnts, angående Avspärrningsfallet att om en verksamhet typiskt sett ger upphov till olägenheter enligt 3 § ska paragrafen vara tillämplig. Frågan är om Trossings kan anses ha bedrivit en dylik verksamhet. Angående Avspärrningsfallet gjorde jag den tolkningen att verksamheten och störningen bestod av samma sak, gatuarbeten. Verksamheten medför därför automatiskt en störning i och med att den bedrivs och att den därför

anses medföra dylika olägenheter. Detsamma torde inte kunna sägas för Trossings eftersom störningen uppkom först vid explosionen. Jag gör alltså inte den tolkningen att en verksamhet bör åläggas ansvar när den typiskt sett kan orsaka sådana olägenheter som avses i 3 §, alltså som ett resonemang om ansvar för farlig verksamhet. Domstolen anför uttryckligen att inget krav på farlig verksamhet finns utan att det är sättet skadan uppkom på som är av betydelse, vilket enligt min mening styrker denna tolkning. Trossings verksamhet visserligen kan bedömas såsom farlig eftersom förvaring av gasol medför en explosionsrisk. Fokus ligger dock inte längre på om verksamheten anses farlig varför Trossings inte heller kan åläggas ansvar på den grunden.

6.4 Motiven bakom det strikta ansvaret

I miljöskyddslagen från 1969 var regler om tillstånd, tillsyn och ersättning för farlig verksamhet samlade i en och samma lag. När ersättningsreglerna sedan flyttades över till en egen lag, miljöskadelagen, hade de inte längre en direkt koppling till tillståndsreglerna för farlig verksamhet. När reglerna stod samlade föll sig motiven om strikt ansvar som mer naturliga, i alla fall enligt min åsikt. De verksamheter som bedömdes vara farliga krävde tillstånd och som kompensation för tillståndet infördes strikt ansvar för skador som verksamheten orsakade. När reglerna står samlade på det viset är det alltså, enligt min åsikt, lättare att förstå motiveringen om att ett strikt ansvar utgör en slags kompensation för att en viss verksamhet får tillåtas. Uppstod skada från vad som enligt lagen utgjorde farlig verksamhet fanns ersättningsregler direkt kopplade till dessa verksamheter. När reglerna sedan separerades försvann kravet på att störningen skulle komma från en farlig verksamhet. Ett grundläggande motiv för att ålägga strikt ansvar för miljöskador kan då sägas ha gått förlorat. Dock kan risken för omfattande miljöskador samt förebyggande av dessa sägas ligga till grund för det strikta ansvaret enligt den nuvarande regleringen. Föreligger ett strikt ansvar kan verksamhetsutövare försöka förebygga och minska risken för dessa för att undvika skadeståndsanspråk. Det går givetvis att diskutera om verksamheterna som åläggs ansvar för störningar enligt 3 § ändå kan anses utgöra farlig verksamhet, trots att det inte längre finns krav på farlighet. Särskilt eftersom farlig verksamhet numer definieras i 9 kap. 1 § MB med en lydelse som är mycket lik lydelsen i 3 §, se not 156.

6.5 Otydligheten

När det klassiska immissionsbegreppet frångicks genom att ersätta även skador orsakade av tillfälliga störningar, framhövdes enligt min mening skillnaderna mellan de olika störningar som uttryckligen ersätts enligt 3 §. Likheten mellan ett tillfälligt buller och en vattenförorening var svårare att se. Det som utmärker dessa miljöstörningar var just varaktigheten och deras allmänriktade effekt mot omgivningen. Begreppet liknande torde då ha framstått som mer lättolkat. Med detta menar jag inte att det var uppenbart vilka störningar som inbegreps i annan liknande störning innan undantaget slopades men att tolkningen nu har gjorts ännu svårare.

För att en störning ska omfattas av punkt 8 krävs att den ska likna störningarna i punkt 1-7. Domstolen framför dock detta med resonemang om att störningen ska uppstå på rätt sätt, ha en viss karaktär eller helt enkelt att störningen i det aktuella målet inte liknar de övriga punkterna, jämför tandläkarfallet. Dessa resonemang säger egentligen inte så mycket om vad som faktiskt krävs för att en viss störning ska anses lik eller inte, varför en utförligare argumentation från domstolen kan anses önskvärd. Avspärningsfallet, såsom anförts i Trossings, misstolkades uppenbarligen i doktrinen vilket visar på att domskälen inte har varit tillräckligt välformulerade och välunderbyggda. I många av de studerade rättsfallen hänvisar domstolen till förarbetena. Detta är i sig kanske inte så konstigt eftersom förarbetena ofta används som hjälp när lagtext ska tolkas. Dock är min uppfattning att genom bristen på välunderbyggda argument ges intrycket att domstolarna tolkar förarbetena svart på vitt, särskilt vad gäller de exempel och undantag som anges däri angående punkt 8. Det skulle, enligt min åsikt, stärka argumenten och få domskälen att framstå som mer välunderbyggda om det angavs *varför* en viss störning omfattas eller inte omfattas av 3 §.

Det anges att de störningar som är mer frekventa uppräknas i punkt 1-7 och mindre frekventa störningar samlas under ett gemensamt begrepp, alltså annan liknande störning. Det kan också uttryckas som att punkt 1-7 innehåller väletablerade begrepp medan punkt 8 samlar ihop övriga störningar som har en liknande karaktär. En ändring av begreppet för att klargöra vilka störningar som kan ersättas kan vara mycket svårt att åstadkomma. Görs begreppet ännu mer allmänt kan det istället riskeras bli intetsägande. Om begreppet görs mer snävt kan istället alltför många störningar som bör omfattas av punkten falla utanför. Det som behövs för att underlätta tolkningen för framtida fall är snarare en utförligare argumentation från domstolarna när de avgör om en störning ska falla in under punkten eller ej.

6.6 Ersättning för minskat värde

Det har anförts i doktrinen att om det finns en objektiv minskning i värdet av en viss egendom borde det kunna ersättas. Till exempel om nyttjandet av en fastighet hindras. En objektiv minskning av ett värde kan dock vara svårt att värdera i rent ekonomiska termer. Det kan också ifrågasättas om en sådan ersättning verkligen avser en skada eller om det i själva verket är störningen som ersätts. Återigen uppstår problem avseende störning och skada, likt den begreppsproblematik som framfördes i avsnitt 6.2.2. I två fall kan oklarhet förelegat om vad som faktiskt har ersätts.

I Arlandafallet bestod störningarna av buller, byggdamm och byggtrafik vilket ledde till att de boende inte kunde utnyttja sina fastigheter till fullo. Domstolen gjorde bedömningen att dessa störningar medförde ett minskat boendevärde som kunde värderas ekonomiskt. Det kan således tolkas som att de boende fick ersättning för störningarna och inte för en uppkommen skada, alltså att störningen i detta fall också utgjorde skadan. I mastfallet anförde domstolen att minskat boendevärde utgör en ren förmögenhetsskada.

Störningen och skadan kan i dessa fall sägas ha varit nära sammankopplade och att skada och störning därför har behandlats tillsammans. Dock kan det också tolkas som att ersättning ges för störningen och att ingen egentlig skada har uppstått. Störningen kan i dessa fall sägas ”omvandlas” till en skada istället för att leda till en skada, såsom exempelvis ett vattenflöde leder till vattenskador på en byggnad. Störningen är då i dessa fall inte separerad från den så kallade skadan. Det medför i princip att så fort störningen avslutas, till exempel när Arlandabanan är färdigställd, återställs boendevärdet och ingen skada kan längre visas. Det föreligger således en oklarhet om en störning samtidigt kan utgöra en skada.

6.7 Slutsats

För att summera, utifrån min tolkning, vad en annan liknande störning i 32 kap. 3 § 8 p. MB ska anses omfatta och således hur långt det strikta ansvaret sträcker sig kan följande sägas.

I min utredning av begreppet annan liknande störning har jag insett att mycket faller tillbaka på definitionen av miljö, att miljö är omgivningen, alltså allt det som finns runt omkring oss. En definition, eller åtminstone en förståelse, av det närliggande begreppet miljöskada är således, enligt min åsikt, av stor vikt för att kunna tolka 32 kap. MB och då särskilt 3 §. Dock räcker det inte att begränsa sig till detta begrepp, ”annan liknande störning, måste givetvis också kunna förstås.

Ordet ”annan” syftar på att störningen ifråga inte ska vara hänförlig till någon av störningarna i punkt 1-7. Störningen ska dock likna störningarna i dessa punkter, vilket framgår av formuleringen ”liknande störning”. Det som störningarna i punkt 1-7 har gemensamt är att dessa har en karaktär av att vara varaktiga eller regelmässigt återkommande samt att de typiskt sett påverkar omgivningen och inte enbart en enskild. Det är även detta som enligt min tolkning ska kvalificeras som liknande. Samma karaktär kan återfinnas förarbetenas exempel till punkt 8. För att en störning ska omfattas av punkt 8 ska den alltså ha karaktären av att kunna vara varaktig eller regelmässigt återkommande samt påverka omgivningen. En skada som uppstår genom en dylik störning är vad jag betraktar som miljöskada.

En karaktär av varaktighet eller regelmässigt återkommande stämmer också väl överens med det klassiska immissionsbegreppet. Efter lagändringen 1986 kan dock även tillfälliga störningar ersättas och det har, enligt min uppfattning, medfört ytterligare tolkningsproblem eftersom det som utmärkte immissioner då inte längre framhävdes. För att tillämpningsområdet ska vara begränsat till det som 32 kap. MB avser, alltså miljöskador, och för att en gemensam karaktär ska kunna finnas för de störningar som omfattas av 3 § bör således enligt min mening störningen ha karaktären av att kunna vara varaktig eller regelmässigt återkommande. På så sätt anser jag inte heller att rubriken till 32 kap. MB är missvisande. Av betydelse är på vilket sätt skada har uppkommit och har den uppkommit på rätt sätt utgör den enligt min mening en miljöskada.

Trots det som anförts kan svårigheter uppstå vid bedömning om en störning ska anses omfattas av punkt 8. Gränsdragningsproblem och tveksamma fall är svåra att undkomma. Tandläkarfallet upplever jag som ett exempel på detta. När dylika fall behandlas av domstol bör således domstolen ange varför störningen anses eller inte anses omfattas av punkt 8. En sådan utförlig argumentation upplever jag har saknats i flertalet fall i praxis, vilket har bidragit till att praxis har feltolkats och kritiserats.

Avslutningsvis anser jag inte att begreppet annan liknande störning bör ändras. Begreppets vida formulering torde vara motiverad med att alla tänkbara störningar kan omfattas så länge de uppstår på rätt sätt eller har rätt karaktär. Allt sammanfattas ganska bra med formuleringen att verksamhet på fastighet som orsakar skador i sin omgivning, genom någon av de störningar (immissioner) som upptas i 32 kap. 3 § 1-7 p. MB eller genom en annan liknande störning, ska åläggas ett strikt ansvar för dessa.

Källförteckning

Offentligt tryck

Prop. 1969:28 med förslag till miljöskyddslag m.m.

Prop. 1985/86:83 om ersättning för miljöskador.

Prop. 1997/98:45 miljöbalk.

SOU 1983:7 Ersättning för miljöskador.

Rättsfall

NJA 2007 s. 663

NJA 2003 s. 384

NJA 2000 s. 737

NJA 1999 s. 385

NJA 1997 s. 468

NJA 1996 s. 634

NJA 1991 s. 720

NJA 1946 s. 734 I och II

Göta Hovrätt, avd 3, dom 2008-02-19 i mål T 2535-06

Miljööverdomstolen, dom 2009-12-08, mål M75-09

MÖD 2006:69

MÖD 2005:17

Miljööverdomstolen, dom 2005-05-19 i mål M 40-04

Miljööverdomstolen, dom 2005-04-29 i mål M 3138-04

MÖD 2003:93

MÖD 2002:87

MÖD 2002:17

MÖD 2000:33

Miljödomstolen, dom 2010-07-29 i mål M 2495-09

Nacka tingsrätt, dom 2009-01-20 i mål nr M 5505-07

Vänersborgs tingsrätt, dom 2005-11-30 i mål nr M 3054-3059-04

Miljödomstolen, dom 2005-12-20, M532-03

Litteratur

Andersson, H. (1993), Skyddsändamål och adekvans Om skadeståndsansvarets gränser, Iustus Förlag, Uppsala.

Bengtsson, B., Bjällås, U., Rubenson, S., Strömberg, R., *Miljöbalken, En kommentar. Del II, 32 kap*, Norstedts Juridik, Stockholm, 2006, Fram till och med supplement 10 april 2011.

Bengtsson, B. (1992), *14 uppsatser 1983-1991, Miljöskadelagen och oskrivna skadeståndsgrundsatsen (1987)*, Norstedts Juridik, Stockholm, 1992.

Bengtsson, B. (1999), *Om grannelagsansvaret i dag, Festskrift till Ulf K. Nordenson*, Carlsson Law Network, Stockholm.

Bengtsson, B. (2011), *Skadestånd för miljöskada*, 1 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm.

Bernitz, U., Heuman, L., Leijonhufvud, M., Siepel, P., Warnling-Nerep, W., Vogel, H-H., (2006), *Finna rätt Juristens källmaterial och arbetsmetoder*, 9 uppl. Norstedts Juridik, Stockholm.

Eriksson, A. (1995), *Rätten till skadestånd vid miljöskador*, uppl. 1:2 Norstedts Juridik, Stockholm.

Eriksson, A. (2006), *Några synpunkter med anknytning till tre begrepp i 32 kap. miljöbalken, Essays on Tort, Insurance, Law and Society in honour of Bill W. Dufwa, Vol I*, Jure Förlag AB, Stockholm.

Hellner, J., Radetzki, M. (2006), *Skadeståndsrätt*, 7 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm.

Jensen, U., Rylander, S., Lindblom, P. (2006), *Att skriva juridik Regler och råd*, 4 uppl. Iustus Förlag, Uppsala.

Larsson, M-L. (1999), *The Law of Environmental Damage – Liability and Reparation*, Norstedts Juridik, Stockholm.

Radetzki, M. (2010), *Praktisk skadeståndsbedömning*, 2 uppl., Studentlitteratur, Lund.

Sandvik, B. (2002), *Miljöskadeansvar En skadeståndsrättslig studie med särskild hänsyn till ansvarsmotiv, miljöskadebegreppet och ersättning för skada på miljön*, Åbo akademis förlag, Åbo.

Artiklar

Andersson, H., *Det strikta ansvarets ändamålsenliga gräns*, *Analys InfoTorg* 2007-10-17, www.infotorg.se, hämtad 2011-11-20.

Andersson, H., *Omgivningsrekvisitet i miljöskaderätten – funktionell rumsbestämning och begreppskonstruktion*, *Analys InfoTorg* 2003-10-08, www.infotorg.se, hämtad 2012-01-14.

Bengtsson, B., *Bör miljöskadelagstiftningen reformeras?*, *SvJT* 1993 s. 373-390.

Bengtsson, B., *Skadestånd utom kontraktsförhållanden, 1997-2000*, *SvJT* 2002 s. 34.

Fornhammar Rosenqvist, J., *Miljöskada och försäkring*, *Nordisk försäkringstidskrift*, utgåva 4/2008.

Fransson, J., *Mot ett ekologiskt skadebegrepp*, *Nordisk försäkringstidskrift*, utgåva 3/2003.

Hellner, J., *Störning?*, *JT* Nr. 1997/98, s. 197-201.

Lundquist, F., *Konkurrerande skadeorsaker – särskilt vid miljöskada*, *JT* Nr. 1998/99, s. 90-113.

Ullman, H., *Skadebegreppets gränzoner*, *Nordisk försäkringstidskrift*, utgåva 1/2008.

Ullman, H., *Strikt ansvar utan stöd av lag – Särskilt om det s.k. farlighetsansvaret*, JT Nr 3 2009/10, s. 613-623.

Uppslagsverk

Nationalencyklopedin, sökord: immission. <http://www.ne.se/kort/immission>, hämtad 2012-01-27.

Nationalencyklopedin, sökord: miljö. [http://www.ne.se/enkel/miljö](http://www.ne.se/enkel/miljo), hämtad 2012-02-21.